

*Härra dr. O. Kallasale
süügasas lugemiseks*

Rant

RAAMATUKOGU

Fr. R. Kreutzwaldi nim.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

SP, 9/188

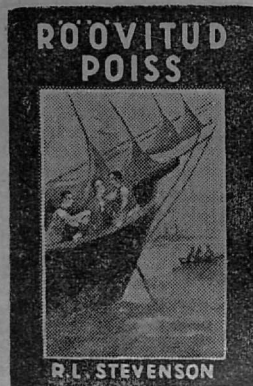
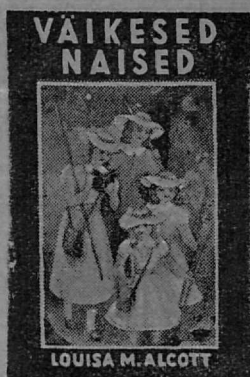
RAAMATUKOGUNDUSE AJAKIRI

SISUKORD:

F. Puksoo. Raamatu nädala puhul	57— 61 lk.
H. Mugasto. Lugemismaksust ja lugejate registreerimisest	61— 64 „
L. Ploompuu. Raamatukoguhoidja lugemisnõuandjana	64— 68 „
H. Mugasto. Liigitamise meetodikast	69— 71 „
A. Pulst. Tallinna Linna Keskraamatukogu Noorteraamatukogust	72— 74 „
K. K-ngo. Poola raamatukogudest	74— 78 „
Paberi kestvusest	78— 81 „
R. Antik. Oskar Kallas	81— 85 „
R. Antik. „Kataloogid ja kataloogimise“ asjus	85— 88 „
L. Ploompuu. Vastuseks „Kataloogid ja kataloogimise“ asjus	88— 90 „
Eesti ja Läti trükiseid 16. ja 17. sajandil	91— 93 „
A. Jõulmaa. Virumaa avalikud raamatukogud 1937/38. a.	93— 95 „
M. Nael. Usaldusmeeste tegutsemisvõimalusist	95— 96 „
O. Brandt. Eesti raamatuasjanduse ja raamatukogund. bibliograafia 1937. a.	96—102 „
Määrus raamatute väljaandmise kohta Keskraamatukogust väljaspool Tallinna piirisid asuvatele kodanikele	102—103 „
Avalikud raamatukogud 1936/37. a.	104—105 „
Ülevaade raamatukogunduse kursustest ja raamatukogujuhatajate kutseksamitist 1938/39. aastal	105—106 „
K. Vergi. Ettetellitud raamatute inventeerimisest	107—108 „
Lühiteateid	109—116 „

TALLINN, EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

Nr. 3.4 Detsember 1938 VII aastakäik

RAAMATUID NOORTELE!

Punasekaaneline noorsookirjanduse sari on koostatud üldtuntud maailmakuulsast noorsoojuttudest, mis tõlgitud igasse kultuurkeeelde. Kauni välimusega sari on trükitud heale paberile paljude piltidega. „Minu Raamatu“ sari on soovitatud Haridusmin. poolt avalikele ja kooliraamatukogudele.

M. Twain. Prints ja kerjus	kr. 2.50
J. Habberton. Helena lapsukesed	„ 2.—
F. H. Burnett. Väike lord Fauntleroy	„ 2.—
M. Twain. Tom Sawyeri imelikud juhtumused	„ 2.50
D. Defoe. Robinson Crusoe	„ 2.—
H. Beecher Stowe. Onu Tomi onnike	„ 2.50
Jean Webster. Pikakoivaine isa	„ 2.—
Louisa M. Alcott. Väikesed naised	„ 2.50
R. L. Stevenson. Rõõvitud poiss	„ 2.—

Sinisekaanelised raamatud on määratud mudilastele kuni 9 aastani. Raamatud on tugevast papist kaante vahel ja hästi loetava suure kirjaga.

SEENE PEREKOND ja VALLATU KUUSEKE

avavad lastele hoopis uue maailma. Nendes räägivad kõik esemed väikesele lugejale, milledega ta igapäevases elus kokku puutub. Suurepäraseid neljavärvilised pildid on nagu maalitud muinasjutud. Ideaalsed raamatud kinkimiseks. Üksiku raamatu hind kr. 1.80.

RAHVASTE MUINASJUTTE on kogu mitme rahva luulevallast.

A. Jakovlev. **ESIMESED JÄLJED IGAVESTEL LUMEVÄLJADEL**. R. Amundseni elu ja töö. See pole tavaline elulookirjeldus, vaid sündmustik on haruldaselt põnevalt edasi antud. Kr. 1.80.

K.-Ü. „RAHVAÜLIKOOL“

Harju 48, tel. 444-39. / Pärnu mnt. 10, tel. 446-67.

Raamatu hinna maksjale posti j. a. nr. 760 või saatjale lähetatakse raamatud äri kulul kätte.

RAAMATUKOGU

RAAMATUKOGUNDUSE AJAKIRI

Nr. 3/4

Detsember 1938

VII aastakäik

Ilmub 4 korda aastas	Toimetus: A. Sibul, tegev ja vast. toimet., M. Jürma, M. Nael	Kuulutuste hind:
Tellimishind Kr. 1.50 aastas	Väljaandja: Eesti Raamatukogu- hoidjate Ühing. Address: Tallinna Keskraamatukogu. Tel. 447-39	1 külg Kr. 18.—
Oksik nr. 40 senti		1/2 külge " 9.—
		1/4 " " 5.—

Raamatu nädala puhul

Käesoleva aasta detsembri esimene nädal on pühendatud raamatule. Eriti hoogsaks on muutunud säärase nädalate korraldamine peale Maailmasõda. Väikeriigid, kes saavutasid oma kultuurilise ja poliitilise iseseisvuse, tundsid, et nende peamine jõud esineb nende vaimus, nende kultuuris ja selle väljenduses — raamatus. Väärne olla suurrahvastele suudavad väikerahvad peamiselt oma kultuuriga.

Neil asjaoludel korraldab iga rahvas, peamiselt väikerahvas oma vaimse relva — raamatu austamiseks raamatu-päevi, -nädalaid või -aastaid. Nüüd muutub nädal kogu vaimuelu keskuseks, millele pühendatakse nii kirjas kui ka sõnas suurimat tähelepanu. Võib-olla tundub neile tõsistele raamatusõpradele, kes elavad ainult oma raamatuile, oma ilmale, kogu see protseduur asjata. Ja samuti raamatukoguhoidjad võivad küsida: milleks on see kõik vajalik? Milleks see paraad? Kas ei pühenda me ennast niikuinii täielikult raamatule? Kas ei muretse me alatasa uusi raamatuid? Kas ei hinda me raamatuid isegi üleliiga?

Ei esimestele ega teistele ole määratud raamatu-nädal, vaid neile, kes kaugemal on raamatuist, kes tihtigi tunnevad raamatuid ainult vaateaknalt ja teavad, et on olemas ese, mida nimetatakse raamatuks. Kui suudame neile selgitada raamatu tähtsust, tuua neid raamatule lähemale, siis on raamatu-nädal oma peamise ülesande täitnud. Et iga

tõsine eestlane ostaks vähemalt ühe teose ja nimelt väärtteose oma kodu ehteks, selles peegeldugu raamatu-nädala mõte.

Milliseid teid tuleks käia ja milliseid tegelikke ülesandeid lahendada selle sihi saavutamiseks, mida seab endale raamatu-nädal?

Tuleb luua ja arendada raamatu- ja inimesevaheline koostöö. Tuleb juhtida tähelepanu asjaolule, et iga kultuuriline saavutus, iga edusamm on seotud raamatuga — trükitööga. Ärgem mõtelgem sellele, et leidub ainult ilukirjan dust, mis sunnib inimesi lugema, neid muutma raamatusõpradeks. Ka teaduslik, eriti populaarteaduslik teos on see, mis muudab inimese raamatuharrastajaks. Reisikirjad, memuaarid, ajalood on suutnud nii mõnegi tähelepanu pöörata raamatule, tehes neist raamatusõpru. Olgu raamat mistahessisuline, kui ta aga on huvitavalt kirjutatud, on kõitev, siis on ta lugeja meelepärast. On tuntud tõde raamatukoguhoidjate peres: Muretsege meile raamatuid ja lugejaid, meie hooleks jätke kõik muu, s. o. lugejate juhtimine häile raamatuile. Läbi kergesisuliste raamatute viib tee tih tigi tõusule, ning oleme saanud seda, mida soovinud. On jällegi juures üks raamatusõber, kes peagi suudab iseseisvalt orienteeruda kergesisuliste ja väärtteoste vallas. Selleks aga äratagem raamatu vastu huvi. Tehtagu teostele reklaami, nii sõnas kui ka kirjas, näidatagu rahvale autoreid jne. See kõik mõjub.

Aga ärgem unustagem ühte. Inimesel on esikohal leib, riietus, siis muud kulud, ning alles viimasel kohal raamat, ja nii on see enamikul. Kahtlemata tõsisel raamatusõbral on see järjekord teine, kuid mitte kõigil neil, kes tunnevad huvi raamatu vastu. Sellepärast andke rahvale odavaid raamatuid. Mitte odavaile nädalaile määratud raamatute ülejääki, vaid väärtteoseid. Andke inimestele 1 krooni eest „Tõde ja õigust“ ning teisi sääraseid teoseid, ja nende leving mitmekordistub. Tuleks anda odavaid rahvaväljandeid, nagu mujal mail. Ja sellel juhul tohib kindlasti oletada, et need teosed ei jää riitulile lebama, vaid neid ka loetakse.

Kuid ka kõige parema tahtmisega ei suudeta muretseda kõiki teoseid, mis vääriskid lugemist. Siin peab abiks tulema raamatukogu. Meil on arendatud raamatukogudevõrk,

aasta-aastalt koolitatakse välja vastav kaader raamatukoguhoidjaks. Aga raamatukogude sisustus! Kui tihti kurdetakse raamatute muretsemise puhul rahapuuduse üle, seda teab iga raamatukoguhoidja. Selle üle on palju kõneldud ja kirjutatud. Lisaksin veel juurde: Aga meie raamatukoguruumid? Palju on meil neid raamatukogusid, kes võivad kii- delda oma ruumidega, kõnelemata veel iseseisvast raamatu- koguhoonest. Mõtelgem raamatunädala puhul ka neile, meie avalikele raamatukogudele. Aidake kaasa nende korrasta- miseks ja sisustamiseks. Tahaks teha ettepaneku, et järg- mine raamatu-nädal läheks hüüdsõna all: „Raamat ja raa- matukogu“.

Praegu peab aga seltskond ise appi tulema. Annetage raamatuid! Raamatu-aastal oli viimane raamatute anneta- mise aktsioon. Peale selle on see soikunud. Siis oli see suu- natud eeskätt koolidele, nüüd olgu sihiks ja eesmärgiks täiendada oma kodukoha raamatukogu, oma ümbruse üht vaimu ja kultuuri lätet.

Raamat ise aga kui trükitehniline saavutis, kui kunsti- teos väärrib omalt poolt tähelepanu. Kuigi raamatu saamis- loos evib esikoha tema vaimne isa — autor, ei tohiks siiski unustada raamatu puhttehnilisi tootjaid: trükkijaid, illust- reerijaid jne. Viimaste osatähtsust toodagu ka esile raa- matu-nädalal.

Ja lugeja, kes võtab raamatu kätte, nähku selles täiel määral ka kunstiteost, välimuselt kaunist eset. Ainult see, kes armastuse ja lugupidamisega kohtleb raamatuid, osu- tub tõeliseks raamatusõbraks. Palju on kõneldud ja kirju- tatud: ärgem murdkem raamatuid! Ainult see on tõeline kultuuri sõber, kes ei lõika raamatuist pilte kui ka kaarte välja, eriti aga neist, mis kuuluvad raamatukogudele. Selgi- tagem lugejaile, kuidas kohelda raamatuid! Kui korraldada raamatunäitus, siis ei maksa ainult näidata „tänapäeva raa- matuid“ ega „haruldasi raamatuid“, vaid esitagem ka raa- matuid, mis langenud lugejaile ohvriks. Näidakem raa- matuid, mis on kannatanud temperamentliku lugeja „heaso- vilikkuse“ all. Kui oleme muretsenud raamatuile lugejaid, siis õpetagem neid ka raamatutega käituma.

Raamatu-nädal viigu raamatu nii kaugele, et ta ei oleks ainult „kultuuri“ tunnuseks riulil, vaid muutuks tõeliseks südame- ja vaimukultuuri edasivijaks.

Ja selle sisemise kultuuri tähe all ohverdame ühe päeva raamatu-nädalal ka laenatud raamatuile. Leidub ju ajakirjanduse naljaosades, nii sõnas kui ka pildis, pilget sõprade poolt tühjaks laenatud kodustest raamatukogudest. Võtame omaks seal arendatud mõtte ja saadame laenatud raamatud tagasi! Sel oleks resoluutsemaid tagajärgi, kui ka valitsus sellele kaasa aitaks ja postivalitsus „laenatud raamatute päeval“ eraisikute raamatusaadetisi kas täiesti tasuta või kõige minimaalsema tasu eest edasi toimetaks. Posti vastutulelikkus õhutaks kahtlemata ka raamatute laenajaid nende tagasisaatmisele.

Kuid raamatu-nädala puhul kerkivad üles ka suuremate, eriti teaduslike raamatukogude erisoovid, millega kindlasti ühinevad ka kirjandusloolased ja erialade esindajad. Nimelt puudub meil ikka veel enneisesivsusaegne rahvusbibliograafia „Eesti raamatute üldnimestik 1535—1917“. Juba raamatu-aastal oli see tegevuskavas, kuid seni pole kavadest kaugemale jõutud. Raamatu-nädal olgu ka siin õhutajaks ja kaasaaitajaks. Kahtlemata nõuab säärane teos suuri kulusid, kuid täielik rahvusbibliograafia on iga kultuurirahva tunnusmärgiks. Selles küsimuses on meie lõunanaabrid — lätlased ja leedulased — meist ette jõudnud.

Samuti puudub meil enamikul teadustest oma erialaline bibliograafia. Kuigi osa teadusalasid evivad meil isegi väga häid, täielikke ja täpsaid bibliograafiaid, eriti vaimuteaduste alalt, saagu meil ürituseks igale teadusealale oma bibliograafia! Need peaksid haarama mitte üksinda eestikeelseid teoseid, vaid ka muukeelset vastaval alal ilmunud Eestisse puutuvat ainetikku. Meil on Eestis niipalju ajakirju, mõnelt kutse- ja erialalt isegi mitmeid. Miks ei avalda need kõik, kuna on peamiselt vastavate huvidega seotud seltside või organisatsioonide häälekandjad, aasta ulatuses ülevaateid vastava kirjanduse kohta. Üldiselt aga ei teeks paha, kui kõik bibliograafilised üritused oleksid koordineeritud ühte keskusse.

Lõpuks peaks tõsiselt kaalumisele võtma eestikeelsete rariteetide nimestiku koostamise küsimus! Paljugi vana-maid haruldasi raamatuid on laiali rahva hulgas, ning meil oleks päris huvitav teada, millised? Palju neid üldse eksemplaride arvult on alles, ning kus me neid leida võiksim. Siin

kujunebki raamatu-nädal teatavas mõttes, nagu Raamatu-aasta, tõuke-andjaks oma raamatu-loendustega.

Ning tulevikus, kui pühitseme raamatu-nädalat, austame raamatut tema mitmepalgelisuses, siis valigem välja üks neist ja pühendagem ennast selle vastavale hüüdsõnale. Olgu see siis: raamatukogu, noorteraamat, lugeja jne. Igale neist korraldame oma nädala.

Raamatu-nädala kaudu muutugu raamat iga eestlasele tõsiseks sõbraks! Sest eesti raamatus peegeldub igapäevane eestlane, siin peegeldub Eesti, nagu ta oli ja on!

Fr. Puksoo.

Lugemismaksust ja lugejate registreerimisest

Kõikides riikides, kus omaseks on saanud avalikkude raamatukogude mõte ja kus raamatukogud on muutunud vajalikuks haridusala vahelüliks rahva hulgas, on üldtunnustatud juhtlauseks: *l u g e m i n e r a a m a t u k o g u d e s o l g u m a k s u t a*. Lugemist pole võetud lõbuna ja ajaviitena, vaid kodaniku kutsumuskohase vajadusena. Kui maksustamine saaks üldse arvesse tulla, siis ainult perekonnalehtede ja kriminaalromaanide arvel, aga mitte ilukirjanduse eest, mille tundmist peetakse tarvilikuks täisväärtusliku isiksuse kujundamisel, ja ammugi mitte teadusliku kirjanduse eest, mille lugemiseks peaksime looma kogu erilisi soodustusi.

Meie avalikkude raamatukogude seaduses on üteldud, et avaliku raamatukogu tarvitamine on kõigile omavalitsuse piirkonnas asuvatele kodanikkudele vaba (§ 18), kuid märkuses on siiski lisatud, et raamatukogu ülalpidaja võib iga väljaantud raamatu tarvitamise eest kuni 5 senti raamatu pealt nädalas raamatukogu heaks maksu võtta.

Seda võimalust on ka mitmel pool hakatud kasutama. Meie avalikkude raamatukogude seaduse tõlgendaja Aleksander Kurvits oma raamatus „Raamatukogu ja vabaharidustöö“ (1929) on küll selgesõnaliselt väljendanud, et kui säärasel teel summasid hangitakse, siis peavad nad moo-

dustama raamatukogu erisummad ja minema raamatukogu täiendamiseks, aga mitte üldtuludesse. Põhimõtteliselt ei pea ta maksu võtmist raamatukogust väljaantud raamatute tarvitamise eest soovitavaks. Paljudes kohtades hakatakse aga viimasel ajal lugemismaksust saadud summades nägema koguni raamatukogu ülalpidamise abinõu. Kõige imelikum selle juures on veel, et lugemismaksude võtmine on levinud palju enam linnades kui maal. Ja et lugemismaksud oleksid olnud täiendusena teistele lubatud summadele, seda pole linna omavalitsused kunagi praktiseerinud. Koguni säärased summad, nagu kaotatud ja rikutud raamatute väljamaksud, on mõnel pool arvestatud sissetulekute hulka, kuna see peaks olema ometi iseendast mõistetav, et siin on tegemist ainult krediidi uuendamisega, aga mitte mingisuguse sissetulekuga. Hävinud raamat tuleks otsekohe asendada uuega.

Miks ei tohi olla lugemine maksuline?

1) See vähendab lugupidamist raamatu vastu: tema on raamatu eest maksnud, miks ei võita sellega käituda, nagu heaks arvab.

2) Siis ei leita tarviliku olevat raamatuid tähtpäevaliselt tagasi anda, kuigi raamat järjekorras, sest ega teise raha pole parem kui tema oma, et võib samuti selle eest maksta.

3) Lugemise maksustamine raamatukogu lugejaskonna hulgas kasvatab „vürtspoe“ mentaliteeti. Tekib arvamine, et raamatukogu kaudu tahetakse hankida sissetulekuid. Tagaplaanile jääb mõte, et raamatukogu kaudu tahetakse hooldada lugejate vaimsete huvide eest. Tööpraktikas on tulnud juhtumeid, kus lapse vanem on pahane, et tema pojale pole antud soovitud teost (polnud vastav tema eale ja raamatukoguhoidja keeldus seda andmast), tema ju maksab samuti kui teised. Samuti tehakse etteheiteid lugejate poolt, et kogus pole Leichtweisi ja muud „turukirjandust“, nende pealt võiks ju hästi teenida.

4) Laenutamise juures peab raamatukoguhoidja pöörama rohkem tähelepanu rahade kasseerimisele kui lugeja maitseuundamisele, sest maksmine tahab sageli ununeda ja nii võib tulla puudujääke. Selle asemel et mõtelda, kuidas hankida uusi lugejaid, tuleb piinlikult jälgida, kas lugejad on tasunud oma „nädala-maksud“.

5) Lugemise maksustamine teeb keeruliseks laenu-
tamistehnika. Tuleb anda tšekke või kirjutada kviitunge.
Arvepidamine kujuneb lõpuks tähtsamaks tehinguks kui
raamatute laenutamine. Ilma kontrollimisvõimalusteta iga-
tahes rahalisi asju ajada ei saa, olgu mängus siis ükskõik
kui palju või vähe neid „sente“.

Kokkuvõttes: lugemise maksustamise kaudu võõrdume
järjest enam neist põhimõtetest, mida üles seame raamatu-
kogu ülesannete püstitamisel, s. o. lugeja maitse arenda-
mine väärtusliku kirjanduse suunas.

Kui muutmisele peaks tulema av. raamatukogude sea-
dus, siis on loota, et lugemismaksude võtmine kaotatakse
seaduslikul teel. Seni tuleks raamatukoguhoidjail endil teha
valgustustööd selleks, et lugemine oleks av. raamatukogu-
des tasuta.

Eriti imestust äratas kirjanik H. Visnapuu üleskutse
Raamatuaastal (millist mõtet ka nüüd raamatunädala pu-
hul korrati), et raamatukogude tarvitajad algatagu ise akt-
siooni enese maksustamiseks. Raamatukogude tarvitaja
moraalne kohus oleks raamatu lugemise eest t o o t j a ka-
suks maksta kas või üks sent! Juba sellest ühest sendist
koguneks 17 000 krooni aastas raamatufondi heaks (isegi
summad olid kokku võetud!). Kuidas seda kõike tehniliselt
läbi viia ja milliseid raskusi sellega veeretatakse kaela raa-
matukogudele, sellest pole aimu väljaspoolseisvail tegelasil.
Ühed „sendid“ läheksid raamatukogu ülalpidajale, teised
raamatufondile jne. Kust võtaksid raamatukogud sellise
personaali asjaajamiseks, kuna praegu piiratud summade
tõttu isegi suurem osa raamatukoguhoidjaid töötab täitsa
ilma palgata.

Raamatukogu seisukohast oleks küll mõeldav iga-aas-
tane lugejate ümberregistreerimine ja siis iga kord regist-
reerimismaksuna raamatukogu kasuks võtta väike summa
(näit. 25—50 sent.). Lugejate iga-aastane ümberregistreerimine
oleks isegi hädatarvilik. Praegune lugejate üldarv
ei kujuta tõelist lugejate arvu, sest sinna on arvatud kaasa
lugejad, kes kuuluvad küll lugejate nimestikku, kuid raa-
matuid pole käinud vahetamas mitmel aastal. Ka aadres-
side muudatuste tõttu (eriti linna lugeja juures) oleks pä-
ris kasulik lugejate uuesti registreerimine, sest sageli jäta-
vad nad oma korterivahetusest teatamata ja raamatu mit-

käesolevad read. Loomulikult jääb siin kõrvale see osa lugejaskonnast, kes loeb vaid ajaviiteks, küsib kriminaalromaane, k.-ü. „Looduse“ Tänapäeva romaane j. m. sellest; samuti see osa lugejaist, kes on ise teadlik kirjandusest, mida ta soovib ja mõistab katalooge oskusega käsitada. Kõigi nende kõrval on aga suur hulk neid lugejaid, kes pöörduvad oma muredega ja küsimustega otse raamatukoguhoidja poole, soovides temalt vastust tuhande mitmekesise küsimuse kohta. Need küsimused on sama mitmepalgelised, nagu seda on inimhulk, kes neid esitab, ulatudes mõnest teadusliku probleemi lahendamisest kuni lihtsaima praktilise nõuküsimiseni. Üks vajab kirjandust hõimuküsimuse kohta, teine seebikeetmise õpetust, kolmas andmeid palvekirjade tempelmaksustamisest, neljas kirjandust barokkmööbli kohta, viies materjali mõne kirjandusliku teose analüüsiks, kuues andmeid Vabariigi aastapäeva kõneks, seitsmes teost, mis käsitaks kooliealise lapse toitlustamist jne. Kõik need küsimused vajavad asjatundlikku vastust raamatukoguhoidja poolt, kui viimane tahab seista oma ülesannete kõrgusel — kas siis juhatamisega vastava ala juurde kataloogis või otseselt omade teadmiste najal. Mingil kombel aga ei saa siin abistamisest keelduda, kas ajapuudusel või et see töö raamatukoguhoidja ülesannete hulka ei kuulu — pigemini võib siis raskemal ja aeganõudvamal juhtudel lugejat järgmiseks korraks tagasi kutsuda, et vahepeal talle soovitavat materjali otsida. On ju tõsi, et suuremates raamatukogudes, kus laenajate arv suur, sageli aeg iga üksiku lugeja suhtes on nii piiratud, et kogu laenutamistöö kipub piirduma vaid mehaanilise raamatute registreerimisega ja masinliku raamatute numbrite riulitelt otsimisega. On ka raamatukogusid, kus säärane tehniliselt täiuslik, libedalt jooksev „masinavärk“ on tõesti ülimalt saavutiseks, kuna koostöö lugejatega kui asjatult aega raiskav ja töötempot takistav tegur surutakse tagaplaanile. Ma ei taha sugugi alahinnata hea ja otstarbekohase tehnilise oskuse tähtsust, kuid ainuvalitsevaks vajalikuks omaduseks raamatukoguhoidjale seda ka ei tohi pidada. Seda oskust omab iga raamatukogutööks kõlvuline isik teatava praktikaajaga, kogu meie raamatukoguhoidjate ettevalmistustöö ja kutsenõudmine kaotaks aga oma tähtsuse ja vajalikkuse, kui me laenuta-

mistöös alahindaksime koostöö tähtsust laenajaskonnaga. Me peame otsima ja leidma teid, et selleks tööks jätkuks nii aega kui ka võimalusi — kas jätta näit. need ülesanded ühele eriametnikule, nõuandjale, kes väljaspool laenutamistööd piirduks vaid lugejaile nõuandmisega, neid tutvustades kataloogi kasutamiseга. Kus see aga majanduslikel põhjustel on võimatu läbi viia, seal tuleb igal raamatukoguhoidjal ise selleks tööks võimalusi leida, ka siis, kui töötempo selle all peaks kannatama. Vähemates ja maa-raamatukogudes on olukord ses suhtes lihtsam — neis on töötempo rahulikum, lugejaskond enam-vähem tuntud ja eeldused sääraseks koostööks palju soodsamad. Põhjamaa-des, kus töö raamatukogudes palju kõrgemal järjel, on sel alal katsetatud juba mõnda aega ja püütud nii palju kui võimalik muust raamatukogutööst eraldada selle töö masinlik osa ja see omakorda sedavõrd lihtsustada (laenutamise viis, tembeldamine j. m.), et see tarvitaks võimalikult vähe tööjõudu, mis siis omakorda vabaneks tähtsamate ülesannete jaoks ja selle hulgas ka nõuandmisele.

Tuleb mainida, et see koostöö publikuga paneb raamatukoguhoidjale suuremad nõudmised, kui seda seni vajalikuks on peetud — raamatukogude aktiivsus selles suunas on vähem, kui see oleks soovitav. Samuti nagu raamatukogu peab püsima üldise arengu tasapinnal, et soodustada rahvale ta õpinguharrastuste võimalust, samuti nõuab raamatukogutöö üha enam kvalifitseeritud tööjõude, nii raamatukogu sisemises korraldustöös, kui otseses koostöös laenajaskonnaga. Eriti tuleks mainida käsiraamatukogu valveametniku (raamatukoguhoidja) tähtsat osa nõuandjana. Peale ta otsekoheise „valvuri“ ülesande lasub just temal kohustus olla tegeliku nõuga abiks käsiraamatukogu kasutajaile vastavate andmete otsimisel ja käsiraamatute kasutamisel. Mitte üksi, et ta oma raamatukogu koostist põhjalikult peaks tundma, vaid ta üldhariduslikud teadmised peavad võimaldama ka avarat kirjanduse tundmist. Teda ei tohi koormata ta töös mingisuguste kõrvalülesannetega ja kohustustega, mis ei puuduta ta otsest ala, vaid vastupidi — soodustada igati kontakti koostööks raamatukogu kasutajatega ja võimaldada tutvumist kirjandusega.

Et säärane koostöö lugejatega eeldab raamatukogu-

hoidja suuri bibliograafilisi j. m. teadmisi, vajalikku üldharidust ja paljulugenut isikut — seda ei ole vaja siin rohkem rõhutada. Nii nagu me teostame kirjanduse valikut, nagu me kõigil raamatukogutöö aladel püüame tõsta töö kvaliteeti, püüame arendada töö väärtusi — nii peame püüdma tõsta ka raamatukoguhoidja kvaliteeti, püüdma koondada raamatukogudesse vaid neid isikuid, kes tõesti seisavad oma ülesande kõrgusel. Paljud riigid, tunnustades selle töö väärtust, omavad raamatukoguhoidjate koole, kuhu pääseb õppima vaid kuni paariaastase katseja harjutusaja järele raamatukogudes ja sedagi vaid siis, kui isik on leitud sobivaks sellele alale.

Taanis, kus seni töötas viiekuuline raamatukoguhoidjate kool (kursus), kuhu pääses gümnaasiumi lõpetanu kaheaastase katseaja järele raamatukogus peale vastava eksami sooritamist, on kavatsusel 1 aasta kestev kool 2—3-aastase katseajaga, sest raamatukoguhoidjad ise on kurtnud, et viiest kuust ei jätkuvat küllaldaste teadmiste hulga saamiseks. Ja põhjus: lugejad asetavat üha suuremaid nõudeid raamatuküsimustes. Seda erilaadilist, raamatukogus vajalikku kirjanduse tundmaõppimist püüab anda raamatukoguhoidjate kool.

Inglismaa jällegi teeb vahet kahe raamatukoguhoidjate rühma vahel — kvalifitseeritud ja lihtsamate raamatukogu assistentide vahel, milline vahe oleneb üldhariduse kõrgusest ja selle täiendusena esmaklassilisest raamatukogutehnilisest koolitusest. Vahe nende kahe rühma vahel on seda selgem, mida mitmekülgsem ja spetsialiseeritum on raamatukogutöö. Isik, kes ilma vastava eelhariduseta on aja jooksul oma ametit õppinud, kuna olutingimused seda nõudnud, kuid sealjuures kunagi pole harrastanud raamatukogutehnika uurimist, kunagi pole enesele asetanud küsimust, miks üks asi on õige nii, aga mitte teisiti, iialgi pole enesele selgitanud, et see töö kohustab enam, kui vaid „ameti“ pidamist, et see nõuab sammupidamist üldise kultuuri arenguga — alatist teadmiste täiendamist — see isik ei ole mitte raamatukoguhoidja sõna sisulises mõttes, vaid ametnik vormi täitmisel. Raamatukogutöö nõuab alalist enesetäiendamist ja põhjalikku ettevalmistust, ja see töö osa, mis viib teda kokkupuutesse lugejaskonnaga, ei moodusta mingit erandit.

Võrreldes paljude kultuurmaadega, astub meie raamatukogundus alles esimesi samme. Suureks saavutiseks võime pidada raamatukoguhoidjate kutselise ettevalmistuse nõuet ja selle fikseerimist vastava seadusega. Meie kutseeksami kava näeb ette võrdlemisi laialdast kirjanduse hulka ja praktilist osa raamatukogutehnikas, kuid vähe on rõhku pandud raamatukoguhoidja tööle koos lugejatega. Kavas on õige laiaulatuslik kursus kirjandusajaloost, pedagoogikast j. m., kus on gümnaasiumi lõpetanule vaid koolikava kordamine kavas ettenähtud materjali piires, kuid mis ei käsita seda sääraselt seisukohalt, nagu see oleks vajalik raamatukoguhoidjale ja jätab pealegi kõrvale kõik muud teadusalad peale ilukirjanduse. Nii näit. ei ole raamatukoguhoidja seisukohalt suurt tähtsust, kui ta ei mäleta, kas näit. Koidula mõne oma luuletuse kirjutas Kroonlinnas või ajaliselts varem, või milline on näit. mõne üksiku kasvatusteadlase seisukoht teatavas kasvatusküsimuses, tähtis on aga see, et ta tunneks põhjalikult kirjandusallikaid, mis antud küsimust täpselt valgustaksid, et ta oskaks lugejat sellele vajalikule juhatada — ühe sõnaga, et ta omaks määratu hulga bibliograafilisi teadmisi ja oskust igas olukorras abi anda ja igasuguseid abiallikaid käsitada. See ala, mille tähtsust välismaa juba ammu on tunnustanud, nõuab ka meil suuremat hindamist. Me peame üle saama sest seisukohast, mis on valitsev laiades ringkondades, et raamatukoguhoidja on vaid ametnik, kelle ainuke ülesanne seisab masinlikus numbrite otsimises riulite vahel, tembeldamises ja trahvirahade piinlikus kasseerimises, vaid et raamatukogutöö ise on erinev oma kasvatusliku iseloomu tõttu ja erinevad on ka ülesanded, milleks see töö kohustab — mitte ainult, et me seda pidulikkudel juhtudel, nagu raamatuaktustel ja mujal ilusates sõnades tüütuseni kordaksime, vaid kord ka tegelikult selle tähtsust hindaksime. Vajaliku üldhariduse nõue, kutseline ettevalmistus, isiku valik, soodustused edasiarendamiseks ja vastav tasu — need on tingimused meie raamatukogunduse edaspidisele arengule. Alles siis võime rääkida kindlast edene misest raamatukogude sihi poole — tegutseda üha kõlvulisemana ja tõhusamana tegurina rahvaharidustöös.

Linda Ploompuu

Liigitamise metoodikast

Haridusministeeriumi poolt ametlikuks tunnistatud kümnendliigitust kasutatakse kõikides av. raamatukogudes peale Tartu linna keskraamatukogu. Viimane töötab Rahvusvahelise kümnendliigituse alusel. Selles on tarvitusele võetud peale pealiikide kõik need alaliigid, mis erinevad Eesti kümnendliigitusest, seega statistika mõttes on võimalik läbi viia täielikku ühtlust. Rahvusvahelist kümnendliigitust kasutatakse ka Riigi Raamatukogus ja Bibliograafia Instituudis (töötab Eesti Rahva Muuseumi juures Tartus). Ajakirjas „Eesti Statistika“ avaldatud raamatu toodangu ülevaate artikleis liigitatakse raamatuid Rahvusvahelise kümnendliigituse alusel. Raamatukogude komisjoni poolt koostatud „Soovitatud raamatute nimestikkudes“ kasutatakse Eesti kümnendliigitust.

Käesolevas kirjutises tahan juhtida tähelepanu mõningaile momentidele, mis esinevad liigitamistöös juures. Kümnendliigituse tabelleid siin välja tooma ei hakka, sest eeldan nende tundmist. Näiteid olen selgitanud Eesti kümnendliigituse alusel.

Et liigitada raamatuid, tuleb pidada silmas kolme tegurit: 1) raamatut, mida liigitatakse, 2) liigitamissüsteemi, mille järgi indekseeritakse raamatuid ja 3) liigitajat (klassifitseerijat), kelle ülesanne seisab selles, et antud tabelite piires paigutada teost õigesse liiki.

Seega liigitaja peab oskama orienteeruda raamatuis, temalt nõutakse teataval määral teaduslikku eruditsiooni. Samuti peab ta tundma tabelleid, mille järgi raamatuid liigitab, ja ta peab valdama indekseerimise tehnikat.

Liigitamisel ühe ja sama teose juures võib esineda väga erinevaid seisukohti. Peale pealkirja tuleb tutvuda veel alapealkirjaga, eessõnaga ja sisukorraga, samuti jälgida sisu ja pöörata tähelepanu kirjanduslikule vormile. Tavaliselt tuleb pidada silmas ka seda seisukohta, kust lugeja antud teost kõigepealt otsima läheb.

On teoseid, mida ei saagi liigitada nende sisu järgi, vaid tuleb arvestada ainult vormi: üldsisulised entsüklopeediad, segasisulised ajakirjad ja koguteosed, mis sisaldavad küsimusi mitmest valdkonnast (1. liik).

Ümberpöördukt, spetsiaalsisulised entsüklopeediad, ajakirjad ja koguteosed, mis käsitavad ühte ala, liigitatakse nende sisu järgi ja saavad vastava liigi indeksi.

Ühe autori kogutud teosed, mis käsitavad mitmeid küsimusi, tulevad paigutada üldliiki. Kui aga käsitatakse kõigis köidetes ühte küsimust, siis vastavasse eriliiki.

Segasisulised teosed vajavad tingimata teisiksedeleid. Sageli on juba pealkirjast näha, et teoses käsitletakse mitmeid küsimusi paralleelselt, näit. loodusteadus ja tehnika, või sellised pealkirjad: ühiskonna eetika, rahvahariduse majanduslik korraldus, agronoomiline keemia jne. Kõige esmalt tuleb määrata kindlaks k o h t, kuhu liiki raamat paigutada, ja siis sama indeksiga kirjutada sedeleid nii mitmesse liiki, kui palju küsimusi teoses on käsitletud (vihknimestikkude juures teha sissekandeid teistesse liiki-desse).

Mõnda ainet saab käsitada väga mitmest küljest ja liiki ära määrata sisu järgi on peaaegu võimatu. Seega tuleb jälgida aine käsituslaadi, selgitada seda, missugusest vaatekohast on lähenetud ainele. Võtame näit. raudteedasjanduse. Võib vaadelda selle administratiivset korraldust, selle majanduslikku tähtsust, vedurite valmistamist, raudteede ehitamist, raudteede kasutamist jne. Seega võib raudteedasjandus minna 3., 6. jne. liiki.

Kui aga sama küsimust on vaadeldud koos mitmest seisukohast, siis saab domineerivaks praktiline kasulikkus. Liik määratakse selle järgi, milline mõiste on kõige laiem lugeja seisukohast. Nii näit. raudteedasjanduse juures oleks kõige tähtsamaks liigiks see, kuhu paigutatakse raudtee kasutamine.

Tööpraktikas esineb sageli selliseid teoseid, mis vaatlavad ainet paljudest eriseisukohtadest. Näit. v ä r v i a l g - õ p e t u s, füüsikalisest, füsioloogilisest, psühholoogilisest, keemilisest, kunstilisest jne. seisukohast. Samuti t o i t l u s, füsioloogilisest, hügieenilisest, etnograafilisest, majanduslikust, gastronoomilisest jne. seisukohast. Liigi määramise juures tuleb neil juhtumeil alati eelistada praktilist otstarbekohasust ja uurida seda sihti, mida teosega tahetakse saavutada. Loomulikult tuleb kirjutada ka teisiksedeleid.

Mitmepaiksuse juures tuleb põhiliigiks arvata see ala, mis konkreetsemalt ainet lähendab, näit. tehnika imed, teh-

niline maailmavaade (tehnika) jne. Samuti eespoolantud näidete juures loodusteadus ja tehnika (6. liik), ühiskonna eetika (2. liik), rahvahariduse majanduslik korraldus (2. liik), agronoomiline keemia (6. liik) jne.

Mõningail korral on väga raske otsustada, mis on teose aineks või sihiks, millist tendentsi tahab teos taotleda. Võtame näit. kino ja meie noorsugu. Siin tuleb liigitajalt nõuda juba isiklikku analüüsivõimet. Üldiselt tuleb lähtuda siiski otstarbekohasuse seisukohast, seega kõige lähemaks osutuks 2. liik. Samuti on „Tundmatu inimesega“, kuhu liiki seda panna. Eespoolesitatud motiividel tuleks paigutada kindlasti 5. liiki (bioloogiline lähtekoht), teisiksedel läheks 2. liiki (filosoofia)

Kokkuvõttes võime ütelda, et liigitamise juures tuleb pidada silmas järgmisi asjaolusid: 1) raamatu sisu, 2) teose vormi (koostamislaadi), 3) aine käsituslaadi (raamatus ülesseatud sihti), 4) leidmise otstarbekohasust kataloogi kasutamisel (praktilist kasulikkust lugeja seisukohast) ja 5) teisiksedelite tarvitamist segasisuliste teoste ning mitmest seisukohast võetud aine käsitluse puhul.

Mõne küsimuse suhtes on aga liigitussüsteemis välja kujunenud kindlad seisukohad, mis tulevad võtta aluseks vastavate teoste liigitamisel. Nii näit. karskusküsimust on võetud ühiskondliku liikumisena (alkoholi mõju organismile on muidugi arstiteaduslik küsimus), prostitutsiooni eetilise küsimusena, hulkurielu kriminaalküsimusena jne.

Kümnendliigituse ülesehituses on välja kujunenud ka teatavad alad, kus põhiliiki ei määrata kunagi aine, vaid materjali ümbertöötatud kujundusvormi põhjal. Need oleksid järgmised: 1) bibliograafia, näit. meditsiiniline bibliograafia (18. liik), 2) statistika, näit. põllumajanduse statistika (31. liik), 3) õigus, näit. kaubandusõigus (34. liik) ja 4) pedagoogika, näit. matemaatika meetodika (27. liik), tehnilised õppeasutised (274 liik) jne. Nende alade juures pole kunagi kahtlust, kuidas toimida ühel või teisel juhul.

Liigitaja ülesanne on valvata selle järele, et ühtlaadi teoseid ei pillutaks laiali mitmesse eriliiki. Ta peab olema suuteline komplekteerima teoseid vastavalt neile võimalu-
sile, mida pakub liigitussüsteem. Liigitamiskunst seisab oskuses moodustada rubriike vastavalt süsteemile.

Helene Mugasto

Tallinna Linna Keskraamatukogu Noorteraamatukogust

Noorteraamatukogude asutamise vajadusest on viimaste aastate kestel palju kirjutatud ja räägitud. Kuigi asjaosalised — raamatukogude ülalpidajad — ei eita seda vajadust, pole siiski kuulda olnud, et mõni säärane raamatukogu kuski oleks ellu kutsutud. Arvatavasti on siin takistused majanduslikku, mitte põhimõttelist laadi.

Kõnelemistest ja kavatsustest kaugemale — õieti küll ette — on jõudnud Tallinna Linnavalitsus, lubades juba 1933. aastal avada keskraamatukogu juurde noorteraamatukogu.

Selle kogu avamise eel toimus koolinõunike ja mõnede õpetajate osavõtul nõupidamine, millel kindlaks määrati põhimõtted noorteraamatukogu algavaks tegevuseks. Üksmeelselt jõuti otsusele, et noortekogu laenajaiks võiksid olla õpilased alates III õppeaastast kuni keskkooli — tol korral gümnaasiumi — lõpetamiseni.

Linnavolikogus 25. okt. 1933. aastal kinnitatud määrused lubavad noorteraamatukogu kasutada koolinoortel alates V õppeaastast kuni keskkooli lõpetamiseni, teistele 12—17 aastani.

Eelkooliealiste laste lugemishuvi äratamine ja algkooli esimeste klasside lugemishuvi rahuldamine jäi nii siis endiselt lastevanemate ja koolide hooleks.

Vastavalt laenajate vanusele määrati kindlaks, missugust kirjandust noortekogu peaks sisaldama. Kataloogide koostamisel on peetud silmas laenajate vanust: on korraldatud eri kataloogid noorematele, keskmistele ja vanematele õpilastele.

Sisuliselt on raamatud jaotatud ainult kataloogides, riiulitele aga paigutatud hariliku kümnendliigituse alusel. Laenutamise puhul peab raamatukoguhoidja alati püüdma kontrollida, kas laenaja saab oma eale ja arenemisele vastava raamatu. Loomulikult nõuab see kirjanduse tundmist ja laenutamine noortekogus ongi koguhoidjale raskeimaks ülesandeks. Raamatute paigutamist vastava ea kataloogi hõlbustab nüüd „Haridusministeeriumi Teatajas“ ilmuv

soovitatavate raamatute nimestik, milles õpilastele soovitatud raamatutele lisatakse juurde vastav märke ea kohta.

1933. a. määruste alusel on noorteraamatukogu töötanud viis aastat. Käesoleval aastal muudeti noortekogu määrusi, lubades ka noorematele lastele astuda noortekogu laenajaiks. Uued määrused on kinnitatud ja kasutamisel. Noortekogu laenajate nimestikku peetakse — alates käesoleva aasta 1. juunist — lahus keskraamatukogu täiskasvanute laenajate nimestikust. Erinimestik võimaldab koguda mitmesuguseid andmeid noorte laenajate kohta, mida seni oli raske hankida.

Laenajate koosseisu vaatlemisel torkab silma, et enamik noortekogu kasutajaist on poisid — 53% —, mitte tütarlapsed, nagu vahel ekslikult on väidetud. Samuti nähtub, et suurimat lugemishuvi osutavad 14—15-aastased noored — 40% laenajate üldarvust — teisel kohal on 12—13-aastased — 30%.

Missuguseks laenajate vanuse vahекord edaspidi kujuneb, selgub siis, kui noortekogu uue korralduse alusel juba pikemat aega on töötanud. Kindel on, et uued tarvitamis-määrused on samm edasi noortekogu arenemise teel.

Samal teel sammu edasi on rõõmustaval viisil astunud Tallinna koolivalitsus, nõudes suuremates kooliraamatukogudes eriliste raamatukoguhoidjate ametiseseadmist. Kuna enamikus koolide raamatukogudest seni töö toimus kõrvaltöona, oli harilik nähtus, et õpilased ei kasutanud oma kooli raamatukogu küllaldaselt määral — puudusid kataloogid, mis oleksid kogu aidanud tutvustada; samuti oli raamatute laenutamise aeg sageli juhuslik. Nii muutusid võrdlemise suured raamatukogud lihtsalt raamatute laoks, õpilased aga hankisid endile mujalt juhuslikku lugemisvara. Uus korraldus on kasuks nii hästi kogule kui ka tema kasutajalle.

Võiks arvata, et noored sel puhul avalikust raamatukogust eemale jäävad ja hakkavad kasutama ainult koolide kogusid. Tõenäoliselt seda aga ei juhtu, sest kooliealised noored on sedavõrd lugemishimulised, et neid jätkub mitmele poole. Käsitledes näiteks Keskraamatukogu k. a. augustikuu arvustiku andmeid, näeme, et iga täiskasvanud laenaja käib kuus keskmiselt 0,8 korda raamatukogus, iga noortekogu laenaja aga 3,9 korda. Päevas külastab raama-

tukogu täiskasvanud laenajate üldarvust keskmiselt 2,8%, noorte üldarvust 15%. Sellest nähtub, et õpilased loevad palju ja hoopis sagedamini vahetavad raamatuid, kui täiskasvanud laenajad. Kuigi vahel isegi liiga sagedasti, ei ole see siiski suur pahe, sest kes palju loeb, sel ei ole aega ulakusi teha — ja üks ole raamat hea sõber vabade tundide veetmisel.

Viie aasta kestel on Tallinna Linna Keskraamatukogu Noortekogu olnud ainukeseks vahendajaks omal alal noore laenaja ja raamatu vahel. Tahaks loota, et juba lähemal ajal oleks põhjust kõnelda mõnest teisest noorteraamatukogust.

Alma Pulst

Poola raamatukogudest

Poola raamatukogud oma arengu kestel on pidanud palju läbi tegema.

Poola jagamisega algas teatav seisak, võiks isegi öelda tagasimineku Poola raamatukogude arengus.

Mässud, mida võeti ette võõra võimu mahasurumiseks, andsid uut hoogu, et valitsejad rahvad asusid taga kiusama poola intelligentsi ning ühtlasi hävitama Poola kultuuri saavutusi, nende hulgas ka raamatukogusid. Ainult tänu Poola suurele patriotismile, mis õhutas Poola ärksamaid tegelasi, kirjastajaid, trükkijaid koguma ja alal hoidma tulevastele põlvedele Poola kultuuri saavutusi — raamatuid, on suudetud säilitada mõndagi väärtuslikku.

Jälgides Poola raamatukogude ajaloolist arenemist, leiame esimesi märkmeid nende kohta XIV sajandist Krakowis. Vanemaks Poola raamatukoguks osutub Poola Krakowi Akadeemia raamatukogu, mis asutatud 1364. aastal. See kogu oma paljude osakondadega moodustab suure teadusliku varaaia. Tema suurenemisele aitasid tunduvalt kaasa kingitused ja päranduste näol annetatud raamatukogud. Mainimisväärt on selle raamatukogu suur manuskriptide kogu.

Krakowi Akadeemia raamatukogu asutamine oli omakorda tõukejõuks teiste raamatukogude ellukutsumisele.

Trükikunsti arenemine Poolas ei jätnud mõju avaldamata ka raamatukogude arendamisele ja nende arvu suurenemisele. Selle aja tähtsamaks raamatukoguks peetakse kuningas Sigismund I raamatukogu, mis osutus üheks suuremaks raamatukoguks Euroopas.

Vastu-reformatsiooni ajastul tarvitasid jesuiidid raamatut relvana võitluses protestantismi vastu, asutades suurel arvul raamatukogusid oma õppeasutuste juurde.

VII sajandil oli väike seisak raamatukogude arengus, kuid muudatuse tõi XVIII sajandi esimene veerand, mil tekkis rohkel arvul isiklikke raamatukogusid. Esikohal peab siin mainima Józef Zaluski't, (pärastist Kiievi piiskoppi) koos venna Andrzej Stanislawiga (Krakowi piiskopiga), kes asutasid Varssavi raamatukogu. Nimetatud raamatukogu muudeti hiljem esimeseks avalikuks raamatukoguks Poolas ja oli ühtlasi tol ajal ainsaks rahvuslikuks raamatukoguks Euroopas. Vastava korralduse põhjal sai raamatukogu igast trükitootest ühe eksemplari. Peale Józef Zaluski surma kuningas Stanislaw Augusti korraldusel alus raamatukogu rahvahariduse-komisjonile. Sel ajal asuti ühtlasi raamatukogu kataloogi reorganiseerimisele. Hiljem liitus Zaluski raamatukogu Varssavi Kollegiumi raamatukoguga.

Poola jagamisega algas teatav seisak, võiks öelda isegi tagasimineku Poola raamatukogude üldises arengus. Alles peale maailmasõja lõppu, kui vabanes Poola rahvas, avanes võimalus Poola kultuuri taasülesehitamiseks, ühtlasi saadi asuda ka raamatukogude korraldamisele.

Poola riigi uuestisünniga asus riik korraldama raamatukogusid, seades neid haridusministeeriumi järelevalve alla. Vabastatud Poola ei vastanud ei raamatukogu arvult ega nende korralduselt ajanõuetele. Esijoones asuti arendama raamatukogude võrku. 1927—30. aasta registreerimisel oli Poolas 444 teaduslikku raamatukogu. Avalikke raamatukogusid oli 1. jaanuaril 1931. aastal 8256, neist 3142 linnades ja 5114 maal.

Jälgides praegusaja Poola teaduslike raamatukogude tegevust leiame, et nad on rajatud järgmistele põhimõttele:

Publikui on vaba juurdepääs riigule, seda mitte ainult raamatukogu oma raamatute suhtes, vaid ka teistelt raamatukogudelt selleks otstarbeks laenatud raamatuile.

Tarvitamise hõlbustamiseks on loodud keskkataloogid, mida korraldatakse vastavate spetsialistide poolt. Ühtluse mõttes on loodud kindlad enam-vähem sarnased reeglid kõikidele raamatukogudele, mis on kinnitatud ministeeriumi poolt.

Isikud, kes tahavad teotseda raamatukogunduse alal, peavad omama esimese või teise järgu raamatukoguhoidja kutse.

Teadusliku koordineerimise mõttes peab iga üksik raamatukogu spetsialiseeruma teatavale alale, milles ta peab olema enam-vähem täiuslik. Avalikud teaduslikud raamatukogud jagunevad mitmesse liiki, vastavalt oma suurusele ja korraldusele.

Et teaduslikud raamatukogud suudaksid oma ülesannet täiel määral täita, selleks luuakse teatav ühtlane organisatsioon ning kindlad juhtnöörid koostöö suhtes üksikute teaduslike raamatukogude vahel. On olemas teaduslikke keskraamatukogusid, milledega on seotud üksikute asutuste ja seminaride raamatukogud. Keskraamatukogu ülesandeks on kontrollida ja korraldada väikeste raamatukogude juurdekasvu, anda informatsiooni tarvitajaskonnale ning korraldada keskkataloogi. Keskraamatukogu kaudu võib pääseda ka asutiste ja seminaride raamatukogude tarvitajaskonna hulka. Selline teaduslik raamatukogukorraldus võimaldab nende raamatukogude kasutamist õige laiale tarvitajaskonnale. Nii on ülikooli raamatukogud ühtlasi ka avalikud teaduslikud raamatukogud.

Poola rahvusraamatukogu on Józef Pilsudski-nimeline raamatukogu Varssavis. Viimase ülesandeks on koguda ja säilitada kaasaegset poola kirjandust, võõrkeelset kirjandust, mis puudutab Poolat ning mis on vajalik Poola üldisele kultuurilisele arengule. Rahvusraamatukogu juures töötab n. n. bibliograafiline instituut, mille ülesandeks on juhtida bibliografeerimist ning korraldada bibliograafiate väljaandmist.

Rahvusraamatukogu aluseks on välismaalt tagasinõutud Poolale kuuluvad raamatukogu osad. Riia lepingu põhjal saadi vanast keiserlikust avalikust raamatukogust Peterburist 11 334 manskripti, mis kuulusid Zaluski raamatukogule, umbes 2000 inkunaablit ja umbes 50 000 trükitoodet XVI—XVIII sajandini. Ka rohked kingitused nii välis-

kui ka sisepoolakailt aitasid kaasa rahvusraamatukogu täiendamisele.

Raamatukogude korraldustöödest võtavad osa nii riik kui ka raamatukoguhoidjad oma organisatsiooniga.

Valusamaks küsimuseks, ka teaduslikele raamatukogudele, on nende materiaalne külg. Raamatu toodang on tõusnud. Aastate jooksul varustasid Poola raamatukogud enast juhuslikkude annetuste kaudu. Okupeeritud maa-alades pandi valitsusasutiste poolt rõhku peamiselt vastavat riiki ja rahvast puutuva kirjanduse muretsemisele. Poola vabariigi algaastail nõudis raamatukogude poolastamine suuri summasid, ning see on suudetud enam-vähem läbi viia.

Praeguse korralduse järgi saab rahvusraamatukogu igast Poolas ilmunud trükitootest ühe sundeksemplari. Ka igal, umbes meie maakondlikule keskraamatukogule vastata võival raamatukogul on õigus saada ühe sundeksemplari vastavas maakonnas trükitud trükisest. Ülejäänud sundeksemplarid, millede arv ei tohi ületada kümmet, saavad raamatukogud vastavalt ministeeriumi korraldusele. Ülikoolide raamatukogudel on õigus nõuda kõiki trükitooteid, mis neil vaja.

Teiseks raamatukogu täiendamise abinõuks tuleb lugeda ministeeriumi korraldust duplumite ratsionaalseks vahetamiseks. Eriti on väljatöötamisel kava incomplekt-ajakirjade täiendamiseks, vastavalt raamatukogu spetsialiseerimisprintsipiile. Raamatukogudes, kus seisavad incomplekt-ajakirjad, mis neil otseselt vajalikud pole, antakse üle vastavale spetsiaal-raamatukogule, kes nende abil täiendab oma puudulikke ajakirju.

Raamatukogude täiendamist raamatute valiku suhtes kergendab „Urzedowy Wykaz Drukow Wydanych w Rzeczypospolitej — (väljaantud Poola riigi poolt rahvusraamatukogu juures asuva bibliograafia instituudi toimetusel).

Peale selle tuleks nimetada uute Poolas ilmuvate ajakirjade nimestikku ning nimestikku poolakeelsete trükiste kohta, mis trükitud välismaal, samuti ka muukeelsete kohta, mis puudutavad Poolat.

Avalikkudele raamatukogudele on määratud teos „Raamat raamatukogus“ Varssavis 1934—37. Sisaldab süstemaatset nimistut „raamatuist, mis kohased on raamatu-

kogudele“. Ühtlasi on iga teos varustatud väikese arvustusega, kus esile tõstetakse teose kunstilist väärtust.

Kõik eelpool mainitud ettevõtted peavad kaasa aitama Poola raamatukogunduse tõstmiseks. Kataloogimise ühtlustamiseks on välja antud reeglid: Kataloogimise juhised Poola raamatukogudele. I Alfabeetiline kataloog“.

Mis puutub seadusandlusse avalikkude raamatukogude kohta, siis töötatakse juba aastaid vastavate seaduste kallal, mis veel vastu võtmata, kuid mille vastuvõtmist siiski käesoleval aastal oodatakse.

Üldmuljeist Poola raamatukogude kohta võiks mainida, et ruumide suhtes asuvad nad mitmeti paremal seisukohal kui Eesti raamatukogud. Ka raamatukogude tehniline korraldus on ratsionaliseeritud. Erilist tähelepanu pööratakse peamiselt tarvitajaskonnale.

Lõpuks jääks soovitada ligemat koostööd Eesti ja Poola raamatukoguhoidjate vahel*).

K. K-ngo.

Paberi kestvusest

Saksa raamatukogunduse ajakirja „Zentralblatt für Bibliothekswesen“ käesoleva aasta artiklitest on huvitavam ja aktuaalsem meie raamatukogude seisukohast maikuu numbris ilmunud G. Reichardt'i kirjutis: „Paberi kestvus“. Paberi kasutamisest saadik Euroopas, s. o. XIII sajandist alates kuni XIX saj. keskeni, mil Saksa kangur Friedrich Gottlieb Keller leiutas mehaanilise puupaberi ja 1866. a. täiendas seda ameeriklane Benjamin Tilghman sulfiittselluloosi meetodiga, valmistati see lina- ja kanepikiududest, kaltsudest käsitsi. Puupaberi vastupidavus aga tekitas juba algusest peale kahtlust ja 1881. a. alati katsetega sel alal, mis jätkuvad tänini, eriti Rahvusvahelise Vaimse Koostöö Instituudi poolt Pariisis, mis on üks Rahvasteliidu organeid.

*) Allikana peale isiklike andmete on kasutatud Joseph Grycz Les Bibliothèques Polonaises. Varsovie 1937.

Reichardt seletab, et raamatukogud esitavad paberile peatingimusena selle vastupidavuse, mis on eriti kehtiv puht puupaberist ajalehe materjali kohta, kuna ajalehed hakkavad järjest suuremat osatähtsust evima ajaloo alal kui ka genealoogiliste uurimuste taotlemisel. Neil asjaoludel trükitaksegi Saksamaal „Frankfurter Zeitung“, „Die Kölnische Zeitung“, „Kölnische Volkszeitung“, Inglismaal „The Times“ 1917. aastast, Ameerika Ühendriikides „The New York Times“ 1926. aastast ja Austraalias „The Sidney Morning Herald“ 1926. aastast eriti vastupidavamal kaltsupaberil mõningais eksemplarides, mis säilitatakse raamatukogudes tulevastele põlvedele.

Ka Itaalia raamatukoguhoidjad on esinenud nõudmistega, et nende raamatukogudesse määratud ajalehtede eksemplarid oleksid käsitsivalmistatud paberil, ja et peale selle saabuks raamatukogudesse veel ka fotolitograafia abil paljundeid neist ajalehtedest vähemas kaustas (20×27 cm).

Küll oleneb paberi eluiga esmajoonest selle kasutamisest, kuid siiski on mõõduandvad siinjuures ka atmosfäärilised mõjutised, s. o. õhk, valgus, niiskus ja kuumus. Viimase kohta aga valitsevad paberi eriteadlaste hulgas kaks vastupidist arvamust, mis leidis väljendust 1928. a. Rahvusvahelise Vaimse Koostöö Instituudi koosolekul Pariisis. Saksamaa, Itaalia, Inglise Raamatukoguhoidjate Ühing, Riigitrükikoda (Government Printing Office) Washingtonis nõuavad ürikute ja säilitavate trükiste eksemplaride jaoks ainult kaltsupaberit, kusjuures uuematest kaltsudest paber on vastupidavam kui tarvitatuist valmistatud.

I klassi „absoluutse“ kestvusega paber valmistatagu ainult valgeist, kollakaist või pleekimata lina- ja puuvillase riide kaltsudest, II klassi aga hoolikalt puhastatud ja hästi läbipeetud tselluloosist. Viimases tuhasisaldavus ei tohi ületada 5%, vaigusisaldavus 2%, maarjajäälisandeid tuleb vägagi piirata. Sellisest kujuneks materjal „relatiivse“ vastupidavusega dokumentidele.

Vastupidiselt väljendas aga Washingtoni Katsekoda (Bureau of Standart), et polevat mingit olulist tähtsust, kas on paber kaltsudest või tselluloosist. Paberi vastupidavus olevat tingitud ainult materjali keemilisest puhtusest ja ümbertöötusest. Neil asjaoludel polevat võimatu, et tule-

vikus leitakse lisaks kaltsudele muud tooresained kestvalt-säilitatava paberi valmistamiseks. Seni aga pole katsed teiste kiudainetega andnud praktilisi tagajärgi ja selle tõttu on hädaohtlik loobuda kaltsupaberist.

Siiski võivad ka väheväärtuslikud materjalid kaua vastu pidada, kui neid eemaldada ebasoodsatest välismõjudest, säilitades kuivas ruumis ja kaitstes valguse eest. Paremaks tõendiks sellele väitele on papüürusrullid, mis kuivas Egiptuse liivas on püsinud seni tuhandete aastate jooksul.

Kolm tegurit mõjutavad paberi hävinemist: 1) atmosfääri keemilised mõjud, 2) organismid, 3) erakordsed asjaolud.

Paberi hävimist kui ka selle värvikaotust, koltumist, põhjustab õhuniiskuse lahustav mõju, mis ühenduses soojusega kutsub esile oksüüdreaktsioone. Katsena asetati mitmest ainest paberisordid päikese kätte 200—400 tunni jooksul. Nüüd selgus, et kaltsupaber ja puhastatud rakkainekiud säilitasid 65% oma murdumisvastupanuvõimest, kuna sulfiittselluloos ainult 35%. Harilik aknaklaas ja tsellofaan kaitsevad kaltsupaberit küll suuremate rikete eest, sulfiitja ajalehepaberi puhul aga need palju ei aita.

Katsetel selgus, et ultraviolettkiirte vastu saavutatakse kaitset tumeoraanžvärvilise klaasi abil ja et absoluutselt valguse mõjule mittealluvaid pabereid ei leidugi. Nõnda peaks kõigis raamatukogude magasinid ruumides kasutama kollaseksvärvitud aknaklaasi.

Küll ei evi elektrivalgus paberit kahjustavaid kiiri, sellevastu aga on päikesevalguse paremuseks tema desinfitseeriv, pisilasi, mikroorganisme ja baktereid hävitav mõju. Igasuguste paberit kahjustavate insektide liikide — raamatukoide tekitajaks on tolm. Abinõuna nende hävitamiseks soovitatakse desinfektsiooni väävelsüsinikuga. Suurematest loomadest on paberile kahjulikud hiired, kes asutavad oma pesasid suurtesse foliantkaustadesse.

Raamatukogude magasinid ehk hoiuruumid tuleb asetada selliselt, et nad vastu võtaks vähemintensiivsemaid hommiku- ja õhtukiiri, mitte aga tugevat keskpäeva valgust. Ameerika raamatukogudes on loobutud täielikult päikesevalgusest ja hoiuruumid ehitatakse ilma akendeta, kusjuures ventilatsiooni sisseseadete abil pääseb magasiniruumidesse värsket ja puhast õhku.

Veel sõnake tulehädadohust raamatukogudele. Kuigi viimase ajal harva kuuleb, et mõni raamatukogu oleks hävinud tulikahjus, sellele vaatamata püsib see hädadoht edasi. Suitsetamiskeeld on endastmõistetav raamatukogus. Voolikud ei tohi puududa üheski magasinis. Ameerikas on elektri sisseseaded, mis registreerivad kõrgemat temperatuuri raamatukogu ruumides. Viimane tulikahju raamatukogus oli Torinos 1904. a.

Katsetel sellise tulekindla paberi valmistamiseks, mis ei põleks 700° Celsiuse juures, selgus, et seda saavutatakse tselluloosi ümberkujundamisega.

Kokkuvõttes on paberi vastupidavusel kolm järgmist tegurit: 1) tooraine kvaliteet, 2) materjali tehniline ümber töötus, 3) paberi säilitamise laod.

Oskar Kallas, Eesti Rahvusliku Arhiiv- raamatukogu isa

Dr. phil. Oskar Kallas, kes 25. oktoobril sai 70-aastaseks, on meie nooremale põlvele tuntud enam poliitikuna ja diplomaadina. Kuid Oskar Kallas on kahtlemata ka meie kultuuri- ja rahvuslikus elus silmapaistvamaid kujusid, keda täie õigusega on kõrvutatud Jakob Hurdaga.

Kui Jakob Hurta on nimetatud eesti rahvalaulude kuningaks, siis Oskar Kallast võime nimetada eesti rahvaviiside ja ainelise vanavara kuningaks. Tema algatusel ja hooletel on kogutud ja talletatud meie sõnalise vanavara kõrval suur heliline vanavara. Ta organiseeris Eesti Üliõpilaste Seltsi kaasabil rahvaviiside korjamise toimkonna ning juhtis oma kutsetöö kõrval kuni 1916. aastani süstemaatilist kihelkond-kihelkonnalt rahvaviiside kogumist. Viiside kõrval algatas O. Kallas ka rahvatantsude kogumist. Töö tulemusena on säilitatud praeguses E. Rahvaluule Arhiivis üle 13.000 rahvaviisi, 76 lastelaulu ja loodushäälendeid, 714 mängu ja tantsu ning üle 18.000 rahvalaulu ja muud sõnalist vanavara.

Kui 1907. a. esimestel päevadel eesti rahvuslikud tege-
lased dr. Jakob Hurda haua juurest tulevad koosolekule, et

mõtteid vahetada, kuidas mälestada väärikalt seda suurt isamaapoega, siis on Oskar Kallasel kohe ettepanek, asutada eesti rahvamuuseum. Ja varsti saabki E. R. Muuseumi mõtte teoks ning Oskar Kallas muuseumi esimehena juhib seda asutust 1919. aastani, mil ta kodumaalt lahkub, kuna teda ootavad uued ülesanded diplomaadina.

Rahva vaimlise ja ainelise vanavara harrastuse kõrval on O. Kallasel esiplaanil olnud veel meie rahvusliku raamatukogu loomine ja arendamine. Astudes Tartu ülikooli ning organiseerudes E. Üliõpilaste Seltsi, valitakse ta 1888. aastal Seltsi raamatukoguhoidjaks, millega algab selle raamatukogule uus ajajärk. Ta seab Seltsi raamatukogule õige kaugelenäitavad sihid: „Selts muretsegu oma kogusse kõik eesti raamatud ja ajalehed, et nõnda koguda materjali ja allikaid tulevastele põlvedele ja uurijatele.“

Kui O. Kallas 1891. a. koostab üleskutse, et kirjastajad ja eraisikud Seltsi kogusse saadaksid raamatuid ja ajalehti, siis ei anna tookordne ülikooli prorektor selle üleskutse avaldamiseks luba. Üleskutse paljundati siiski hektograafil ja saadeti eraviisil laiali. See sai hea vastuvõtu osaliseks ja siit peale kujunes paljude ajalehtede, kirjastuste ja trükkodade juures traditsiooniks, et nad oma tooteid saatsid Seltsi raamatukogusse. Kõike aga ei saadud annetuste ja korjanduste teel ning puuduvaid tuli osta ja selleks raha hankida. Raamatukogu täiendamise eest hoolitses O. Kallas suure põhjalikkusega. Et saada andmeid, mis üldse ilmunud, selleks koostati tsensorite ja Vene ülemtrükkivalitsuse nimestikkude põhjal nimestik, ja selle järgi püüti kõiki kogusse saada. Ka raamatukogu korraldamises ja raamatute paremaks alalhoidmiseks viis O. Kallas läbi õige põhjapaneva korralduse. Raamatukogu jaotati kahte ossa. Esimese osakonna moodustasid õpperaamatud õppetöö otstarbeks ja kõik muu kirjandus, mis eesti rahvaga seoses ei olnud, kuna teise osakonda kuulusid kõik eestikeelsed raamatud, ajalehed ja ajakirjad ning eesti maasse ja rahvasse puutuv muukeelne kirjandus, nn. „Baltika“. Kumbki kogu sai oma erijuhataja. Teine osakond moodustas nii oma iseloomult kui ka korralduselt rahvusliku raamatukogu, mis seisis valjema kontrolli all ja kust raamatute laenutaminegi oli enam kitsendatud. Ka oli selle osakonna täiendamine esmajärgulisemaks ülesandeks.

Oskar Kallas

Vilistlasena hoolitseb O. Kallas endiselt edasi kogu eest. Tema hoolet ja vahetaliitusel kingib 1899. a. Vene Teaduste Akadeemia Seltsile oma väljaandeid. Ja kui 1909. a. Selts otsustab E. R. Muuseumi ellukutsumise järele oma kogu anda muuseumi juurde plaanitsetud Keskraamatukogule vundamendiks, oli Seltsi kogus üle 10.000 raamatu ja ajalehtede aastakäigu.

Dr. O. Kalda palvete ja isiklikkude sõitude järele läks E. R. M-il korda saada Vene ülemtrükivalitsuse loal Tartus, Tallinnas ja Peterburis asuvatelt tsensoritelt arhiiviraamatuid ning suurema koguna Peterburi keiserlikust aval. raamatukogust 6000 köidet eestikeelset ja Balti maadesse puutuvat kirjandust. O. Kallas oskab raamatukogu vajaduse mõtet ja selle arendamist hoida elevel. Trükikojad ja kirjas-tajad lubavad oma pööningud ja panipaigad läbi vaadata

ja E. R. M-il valida kõike, mis seal veel puudub. Suurem annetis saadi Laakmanni trükikoja pööningult (4000 raamatut), samuti „Postimehelt“, Hermannilt, Sööt'ilt jt. Tsen-soriametite likvideerimisel kasutab O. Kallas jällegi võimalust, et nende arhiive koos raamatutega E. R. M-ile saada, mis ka täide läheb. Rahvusliku raamatukogu mõte oli nii läbi löönud ja elavaks saanud, et E. Kirjanduse Selts otsustab oma raamatukogu mitte enam pidada ja kingib selle E. R. M-ile. V. Reimani pärijad peavad samuti kadunu raamatukogu sobivaimaks talletamispaigaks E. R. Muuseumi.

Nii võis dr. Oskar Kallas iseseisvale Eestile anda üle määratu suure varanduse, mis loodud peamiselt tema väsimatu töö ja hoolega. Sellele võidi omariikluse päevil edasi ehitada.

Kui tänapäeval Arhiivraamatukogus on 140.000 köidet ja seda kogu täie õigusega võib pidada rahvuslikuks raamatukoguks, kus kuni riikliku iseseisvuseni ilmunud eestikeelsetest raamatutest, brošüüridest ja ajakirjandusest on olemas üle 90 protsendi, siis on see dr. Oskar Kallase teene. Aga mitte üksi raamatute ja ajakirjanduse päästmisega ja koondamisega pole piirdunud O. Kallas. Tema haaras kõige järele, mis kuidagi tähtis võis olla tulevikus. Ta kogus kirju, arhivaale, trükiteostest brošüüre, lendlehti ja väljalõigetena meie maasse ja rahvasse puutuvaid kirjutisi välisajalehtedest.

E. R. M-i juhtimisest eemal olles ei jätnud O. Kallas oma teiste suuremate ülesannete kõrval E. R. M-i unustusse. Vabadel tundidel on ta käinud ikka välismaade antikvariaatides ja ostnud sealt kõike, mis kuidagi oli seotud meie maaga, et neid annetusena saata E. R. M-ile. Samuti jälgis ta pidevalt välismaalilmuvat jooksvat kirjandust ja sõnavõtte Eesti kohta, hankides neid jälle E. R. M-ile. Nii võis Arhiivraamatukogu aeg-ajalt suurte kastide viisi materjale O. Kallas'elt annetusena vastu võtta.

Erru astudes ja oma vanaduspäevi Tallinnas veetes, on dr. O. Kallas ikka kontaktis E. R. M-iga. Ta jälgib sealset tööd suure huviga, jagades näpunäiteid ja juhtides tähelepanu esemetele, mis temale teada, et neid siis kogudesse hankida. Oma isiklikust raamatukogust lasi ta välja korjata kõik, mille vastu Arhiivraamatukogu huvi tundis, nii-

hästi neid, mis veel kogus-puudusid, kui ka neid, mida vaja-likuks peeti omada enam kui ühes eksemplaris.

Ka bibliograafia — selle palju aega nõudva töö alal — on O. Kallas kaasa töötanud. Tema koostatud on Soomes välja antud „Bibliographie der finnisch-ugrischen Sprach- und Volkskunde“ eesti ala käsitlev osa rea aastate kohta, alates 1903. aastast. Samuti algatas ta meie rahvusbibliograafia koostamist ning on sel alal materjale kogunud. See töö pidi saama ulatuslikumaks, kui see bibliograafia seisukohalt üldse nõutav on. Nimelt oli iga autori juures mõeldud anda ka autori biograafia ja seejärel alles tema teoste loend.

Meeldiva ülesandena olen võinud siinkohal Arhiivraamatukogule lähedalseisjana anda lühikest ülevaadet Oskar Kallase tööst ja püüetest meie rahvusraamatukogu rajamisel ja väljaarendamisel. Sellel töö on suur tähtsus mitte üksi meile, vaid ka tulevastele põlvvedele. See on olnud suur kink meie iseseisvale riigile ajajärgust ja olukorrast, mil see töö nõudis enam, kui meie tänapäeval seda ette kujutada suudame.

R. Antik.

„Kataloogid ja kataloogimine“ asjus

Raamatukogundusliku käsiraamatu „Kataloogid ja kataloogimise“ üle ilmus „Raamatukogus“ 1938. nr. 1/2 L. Ploompuilt arvustus, kõigiti küll heatahtlik ja hindav, kuid mis mõnes osas siiski võib eksiarvamisi tekitada selle raamatu käsitamisel. See oleks halb ja seda enam just seepärast, et nimetatud raamat on mõeldud kataloogimist normeeriva käsiraamatuna.

Esmalt arvustaja peatudes autori väidete juures märksõna- ja süstemaatiliste kataloogide käsitlemisel leiab, et on eelistatud märksõna-kataloogi meie aval. raamatukogunduse töös ja nagu oleks selles eksitud, kuna meie sunduslikuks kataloogiks on tunnistatud just süstemaatiline kümnendliigitus. Ma pole sellist mõtet avaldanud, et süstemaatiline kataloog tuleks meil ära heita ja üle minna märksõnalisele kataloogile. Oma käsitluses kataloogidest pidin ma loomulikult ülevaate andma kõigist enam-vähem tarvitavatest ja tähtsamatest katal. liikidest. Ja seejuures olen ka märkinud, millised kataloogid meil sunduslikud (kümnendliigitus) ja millised soovitavaaks (tähestikul. autorikatal.) tehtud ning nende juures olen ma siis ka pikemalt peatunud. Kui aga mõni kataloog peale nende, mis

meil sunduslikuks või soovitavaks tehtud, omab häid külgi, siis oli minu ülesandeks ka seda mainida. Ja et märksõnakataloogi tänapäeval peetakse eelistatavamaks kui mõnda mistahes süstemaatilist kataloogi vormi, on tõik, ja sellelaadilised arutamised peaksid juba kuuluma minevikku. Kõige selgemalt peaksid küll rääkima märksõnakataloogi kasuks uuematele kataloogidele märksõnalise või sõnastikulise vormi andmine, samuti ilmuvad trükitud kataloogid märksõnaliste registritega. „Kergem“ kataloogi korraldamine ja et töötajatel suuri teadmisi ei nõutaks, nagu seda arvustaja mainib, ei tohi ometi saada määrajaks kataloogide valikul ja koostamisel. Määrajaks peaks ikkagi olema otstarbekohasus ja paremad saavutised. Kui meil on võetud kümnendliigitus ja seda veel ümbertöötult, siis pole ma kusagil avaldanud mõtet, et mindagu üle uuele. Minu põhimõte on see ja see on põhimõtteks ka kõikjal raamatukogunduses, et kord alustatud süsteem ja töö tuleb läbi viia järjekindlusega (vrd. ka lk. 56).

Mis puutub aga soovisse, et juhised ja näited oleksid pidanud olema koos, mis oleks kergendanud nende kasutamist, siis võib ju kõrvalt vaadates niisuguseid soove avaldada igasuguseid, kuid kui ees seisab praktiliselt käsiraamatu väljaandmine ja viimistlemine trükis, siis on ees mitmesuguseid ülesaamatuid raskusi. Kõigepealt pole võimalik näiteid leheküljel poolitada; seletused oleksid tulnud kirjutada vastavalt ruumile ja ei mitte selle järele, kuidas vajadus seda oleks nõudnud. Pealegi on näiteid kaugelt vähem kui reegleid ning sageli on mitu reeglit ühendatud ühe näite juures. Kui oleks tahetud näiteid tuua mitte eraldi, vaid koos reeglitega, siis embkumb, kas oleks tulnud osa näiteid korrata või uusi tuua veel terve rida või ikkagi tarvitada viiteid ühe reegli juurest teisele. Juhiksin tähelepanu sellele, et suurte rahvaste sedalaadi käsiraamatud, kus ometi tiraaž ja muud võimalused lubavad kasutada mitmeidki trükitehnilisest küljest kulukamaid võimalusi, pole ka suutnud anda reegleid ja näiteid, vaid ikkagi eraldatult. Vahest on arvustajal ees olnud Šamurini vastav käsiraamat, kuid peatagu meeles, et seal on antud 396 näidet, või on ees olnud soomlaste sellelaadiline käsiraamat, kus ka kõik koos, kuid jääb küsitavaks ülevaatlikkus. Ma ei tahaks uskuda, et käsiraamatu kasustajatele see asjaolu peaks raskusi tooma, sest on ju kasutatud viiteid ja näidetele antud seletused ja viimased kordavad juhiseid väga tihti. Ka ei taha ma uskuda, et meie raamatukoguhoidjad peale selle, kui neile on korraldatud rida kursusi ja kui on sooritatud eksamid jne., oleksid nii mõistmatud, et võiksid reegleid võõriti mõista või ei saaks viidete abil näite juurde. Peale selle on ju veel ka raamatu lõpus sõnastikregister. Ja lõpuks minu poolt koostatud käsiraamat ei taha olla mingiks raamatukogunduslikuks ABD-raamatuks, vaid käsiraamatuks ja kataloogimisviiside normeerijaks.

Kust võtab arvustaja selle, et ma pole andnud vabamat talitusviisi mõnede juhiste rakendamisel? Ja seepärast arvustaja lubab neid omalt poolt, nagu tõlkijalt viite ärajätmist jne. Ometi on mul nii viiteid käsitleva reegli (p. 35), kui ka tõlkeid käsitleva näite juures (näide 6), s. o. isegi kahes kohas üteldud, et „aval. raamatukogus

RAAMATUKOGU

RAAMATUKOGUNDUSE AJAKIRI

VII AASTAKÄIK

1938

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE UHING
TALLINN, 1938

Eesti Ühistrükikoda, Tallinnas 1938

Sisukord

Fr. Puksoo. Õpetatud Eesti Selts eesti raamatu harrastajana	1— 4 lk.
A. Jõulmaa. Maaraamatukogudest	4— 8 „
E. Liivand. Miks nõutakse vähe teaduslikku kirjandust?	8—11 „
M. Jürma. Raamatu ja raamatukogu propagandast	11—18 „
A. Sibul. Ettetellitud teoste inventeerimisest	19—23 „
H. Mugasto. Väärnähtusi raamatute kirjastamisel	23—28 „
G. Ney. Uusi üritusi Riigiraamatukogus	28—32 „
A. Sibul. Leningradi ja Moskva raamatukogudes..	32—43 „
Kutseliste raamatukoguhoidjate loetelu (järg) ..	43—45 „
L. Ploompuu. R. Antik. Kataloogid ja kataloogimine	45—49 „
Leedu avalikud raamatukogud	49—52 „
Lühiteateid	52—56 „
F. Puksoo. Raamatu nädala puhul	57—61 „
H. Mugasto. Lugemismaksust ja lugejate registreerimisest	61—64 „
L. Ploompuu. Raamatukoguhoidja lugemisnõuandjana	64—68 „
H. Mugasto. Liigitamise meetodikast	69—71 „
A. Pulst. Tallinna Linna Keskraamatukogu Noorteraamatukogust	72—74 „
K. K-ngo. Poola raamatukogudest	74—78 „
Paberi kestvusest	78—81 „
R. Antik. Oskar Kallas	81—85 „
R. Antik. „Kataloogid ja kataloogimise“ asjus ...	85—88 „
L. Ploompuu. Vastuseks „Kataloogid ja kataloogimise“ asjus	88—90 „
Eesti ja Läti trükiseid 16. ja 17. sajandil	91—93 „
A. Jõulmaa. Virumaa avalikud raamatukogud 1937/38. a.	93—95 „
M. Nael. Usaldusmeeste tegutsemisvõimalusist... ..	95—96 „

O. Brandt. Eesti raamatuasjanduse ja raamatukogunduse bibliograafia 1937. a.	96—102 lk.
Määrus raamatute väljaandmise kohta Keskraamatukogust väljaspool Tallinna piirisid asuvatele kodanikele	102—103 „
Avalikud raamatukogud 1936/37. a.	104—105 „
Ülevaade raamatukogunduse kursustest ja raamatukogujuhatajate kutseeksamitest 1938/39. aastal	105—106 „
K. Vergi. Ettetellitud raamatute inventeerimisest	107—108 „
Lühiteateid	109—116 „

ei nõuta raamatut tõlkija järgi ning seepärast võiksid viited tõlkijast ära jääda.“

Ja see nõue, et aval. raamatukogudes kataloogid koostataks kõigepealt silmaspidades mitmepalgelise publiku vajadusi, on juhtinud ka mind. Kuid ega veel seepärast saa bibliograafilisi nõudeid üldse eitada ja niisuguseid järeldusi teha, et bibliograafiliste nõuete kohane kataloog on vaid allikaks uurijatele. Kas peab siis leitama mõned kunstlikud kataloogimisjuhised, sest minu teada on igal kataloogil bibliograafilised nõuded? Vahe bibliograafia ja kataloogi vahel ei seisne ju mitte niivõrd bibliografeerimise viisis, vaid enam aine ulatuses. (vrd. ka lk. 9 jj.)

Et mitte reeglites teha väga palju erandeid, mis asja keeruliseks teeb, siis olen loomulikult jäänud selle üldreegli juurde, et kõik andmed, mis toodaks kataloogi väljastpoolt tiitelile, asetatakse sulgudesse, ilma et erandeid tarvitseks teha tõlkija jne. suhtes, nagu seda arvustaja soovib.

Aga läbilõõnuma varjunime juures õige nime ärajätmine ja samuti viite ärajätmine liitnimede juures nime teiselt poolelt, on küll küsimused, mis peaksid nii jääma, nagu seda käsiraamatus antud reeglid nõuavad, kuigi mõne üldtuntud nime juures see mõnel kataloogijal vahest tundub üleliigsena. Reegleid ei anta aga mitte iga üksiku nime jaoks ega ka iga raamatukoguhoidja jaoks eraldi, vaid teatud nimede komplekside jaoks. Ning ühe autori tööde juures, mis ilmunud sarjadena, tuleks ikkagi toimida samuti, nagu üldse sarjade juures. Arvan, et enam otsitakse näit. Ed. Vilde „Maatra sõda“ selle pealkirja alt, kui näiteks Ed. Vilde „Kogutud teosed XX ja XXI anne, romaanid VII, 1,2“ alt. Kui mõnel juhul võiks tunduda see teisiti, siis ometi ei saa jälle teha iga reegli juurde rida erandreegleid. Ja lõpuks: saavad ju nii sari kui, üksikteos kumbki omaette sedeli, nii et leida saab teost alati, otsides seda ühe või teise tiitli alt.

Tiitlis märkimata isikute eesnimede väljatoomist peasedelile pole mul kusagil nõutud ja näidates olen jätnud need nii paljudes kohtades toomata. Aga täiesti vääril alusel on arvustaja soov, et täiendused isikunimedele võiksid peasedelil ära jääda ning ainult viitsedelitel nimed täiendada. Kuidas saab üldse viitsedel olla täielikum mõnes osas kui peasedel? Ei saa teha peasedelile niisuguseid viiteid, mida viimasel ei leidu. — See on viidete peanõue, nende abc.

Miks otsib arvustaja kunstiteoste, kunstimappide, pildikogude jne. kataloogimiseks mingeid erireegleid? Ja vastavaid juhiseid mitte leides esitab rea teoseid, mida minu juhiste abil ei saavat kataloogida, nagu J. Pert'i — Hermann Halliste, R. Paris'e — Konrad Mägi, Alfred Vaga — Ferdi Sannamees jne. Need on ju kõik sellised teosed, milliseid mul näidates õige mitmeid toodud ja mis käivad juhiste p. 57 alla (vrd. ka näited 18, 40, 41). Teosed isikute üle kataloogitakse kõik ühtemoodi, olgu see isik kirjanik, kunstnik, poliitikamees või mõni muu. Ka J. Pert'i Herman Halliste juures saab peasedeli ikkagi J. Pert kui tiitlis antud autor, kui tegelik pildimaterjali valija ning raamatu koostaja, kuna Halliste saab viite. See küsimus peaks küll selge olema.

Üldiselt olen käinud kataloogimisjuhiste andmisel üldtunnustatud ja levinenumate põhimõtete järele. Kui pole ette nähtud kõiki vähemaid ja võimalikke erijuhte, siis käsiraamatu läbitöötamisel saab kataloogija küllaldase oskuse ja eelduse selleks, et omal jõul hakkama saada nendegi küsimustega. Ja arvustaja sõnavõtt piirdub enam pisemate küsimustega ning needki on enam maitsest ja harjumusest tingitud.

R. Antik.

Vastuseks „Kataloogid ja kataloogimine“ asjus

Omas arvustuses ei ole ma sõnagagi maininud, nagu soovitaks autor meil süstemaatilist kataloogi ära heita ja üle minna märksõnalisele kataloogile. Ütlesin vaid, et autor eelistab märksõnalist, kuna ta nimetab oma käsiraamatus, et süstemaatilise kataloogi paindumatu vorm, mis ei suutvat kohaneda vaimse elu muutustega, ta vananemisoht, järjekindlusetus ja ühtlusetus ning suletus mitteõpetlasele on tekitanud üha kasvavat rahulolematust tema vastu (lk. 7). Et aga arutused nii ühe kui teise kataloogi liigi otstarbekohasusest kuuluksid minevikku, ei ole veel mitte otsustatud. Kummaldi poolel on veel tänapäeval pooldajaid ja vastaseid ja kas seda kunagi suudetakse otsustada, on veel teadmata. Need kataloogid on oma väärtuselt nii erinevad, et neist kumbki ei asenda kunagi teist. Seni kui pole veenvalt tõendatud raamatute loogilise gruppeerimise ebavajalikkus sisu järgi, on süstemaatilise kataloogi alus kindel. Kuna pealegi märksõnalise kataloogi koostamise metodika on veel suhteliselt vähe välja töötatud, julgesin tagasihoidlikult (ilma et ma ei tunnustaks märksõnalise kataloogi väärtusi) eelistada süstemaatilist kataloogi, sest meil tõesti puuduvad vähemadki praktilised teadmised märksõnalise kataloogi koostamiseks avalikes raamatukogudes ja käesolev käsiraamat ei anna selleks midagi üksikasjalisemat lisaks. Märksõnakataloogi iseloomustamiseks toodud näide „hobusest“ (lk. 57) ja väide, et märksõnakataloog sõna alla „hobune“ koondab kõik selle materjali, mis kogus on olemas hobuse kohta, ei ole küllaldasel määral paika pidav, sest see on tehniliselt täiesti võimalatu. On ju rida teoseid, mis käsitavad näit. üldiselt koduloomi, loomataude, ratsasporti, loomasõttasid, varsakasvatust, hobuseraamatmist, selgrooliste zooloogiast jne., mis kõik enam või vähem kaudselt käsitavad ka hobust ja vajavad lühidat ja sisutihedat märksõna. Et need kõik märksõna alla „hobune“ ei mahu, vaid terve rea uusi märksõnu vajavad ühes viidetega laiemalt mõistelt kitsamale, sageli ka teisiksedeleid (lk. 161), siis tuleb siin samuti kataloogi kasutajal otsida andmeid õige mitmest kohast, nagu süstemaatilisestki kataloogist, kust pealegi ei minda „midagi“ otsima hobuse kohta, vaid alati kindlat ja konkreetset küsimust teatava aine kohta.

Raamatu kasutamise kergendamiseks ja ülevaatlikkuseks on näidete ja juhiste kooselitamine kahtlemata otstarbekohasem. Mitmekesised näited, ka lühendatud kujul koos juhiseiga annavad palju selgema pildi ja võimaldaksid lühendada ka raamatus esinevatele näidetele järgnevaid seletusi ja säästa samade põhimõtete mitmekordsetest kordumistest. Ses suhtes on Soome vastav sellelaadiline käsiraamat otse eeskujulik. Mis puutub meie raamatukoguhoidjate ettevalmistusse, siis nende teadmiste ulatusele ei saa rajada käsitlusoskust. Siin tuleb arvestada sellega, et neist ainult üks kolmandik (33,7%) on kursustest osa võtnud (Eesti Statistika, 1938. a.) Kuna aga juhiste ja näidete kooselitamine raamatu väljaandmist autori andmeil trükitehniliselt oleks raskendanud, tuleb leppida olukorraga.

Mis puutub vabamat talitusviisi juhiste rakendamisel (näit. tõlkijalt viite ärajätmist), siis püüdsin oma arvustuses vaid av. raamatukogude seisukohalt alla kriipsutada seda vabamat viisi, mida autor lubab vaid teatava reservatsiooniga. (P. 35 joonealuses märkuses loeme, et av. raamatukogudes pole „ilmtingimata“ vajalik tõlkijalt viidata ja n. 6 seletuses ütleb autor, et viited tõlkijast „võiksid“ ära jääda).

Oma arvustuses lähtusin ainuüksi av. raamatukogude seisukohalt. Meie teaduslikkudel raamatukogudel on omad kataloogimishühised ammu olemas, av. raamatukogud aga tundsid vastava käsiraamatu järele juba ammu puudust. Just av. raamatukogude hoidjad moodustavad käesoleva käsiraamatu suurema tarvitaajaskonna. Bibliograafilisi nõudeid kataloogi koostamisel ei ole eitanud minagi ega nõua ma mingeid kunstlikke juhiseid av. raamatukogudele, vaid olen arvestanud av. raamatukogu kataloogi otstarvet, ta vähekvallitseeritud kasutajaskonda, raamatukogude väikest koostist ja praktilisest tööst saadud kogemusi. Av. raamatukogud ei tunne vajadust liiga üksikasjalise tiitlikirje järele, mis isegi kataloogi kasutamist raskendaks ja ei soodustaks raamatu kiiret leidmist. Küsimused kirje üksikasjalikkuse kohta ja kirje täpsuse kohta on ju tekitanud mujalgi eriarvamusi bibliograafide ja raamatukoguhoidjate vahel. Ainult bibliograafile on raamatu tiitelleht pühaduseks, mille täpset kopeerimist ta nõuab, kuna raamatukoguhoidja arvestades otstarbekohasust, tiitellehe andmeid lühendab, ümber asendab jne. sest tiitellehed on mõnikord koostatud äärmiselt lohakalt ja kataloogi kasutaja seisukohalt mõtlematult. Tiitellehe andmeid tuleb küll võtta bibliograafilise kirje aluseks, kuna kirje põhinormid on ühised nii kataloogile kui bibliograafiale, ka av. rmtkogu kataloogi juures, hinnata tuleb aga sealjuures ka praktilise vajaduse nõuet. Mida vähemad raamatukogu kataloogi spetsiifiliselt bibliograafilised funktsioonid (bibliograafiline allikas uurijatele), seda vähem oluline on ka bibliograafilise kirje eridetailide täpsuse nõue.

Varjunimede puhul joonealust tiitlikirjet autori õige nimega täiendada on av. raamatukogude seisukohalt liigne üksikasjalikkus, mida neilt ei saagi nõuda, piirduda tuleb vaid üldviitega õigelt nimelt varjunimele, nagu see on maksev ka soome kataloogimisjuhistes. Samuti toimib ka Tartu Ülikooli raamatukogu, nii et ei ole põhjust avalikelt raamatukogudelt nõuda enam. Viidata liitnime teise poole

juurest võiks vaid ainult siis, kui kasutaja seisukohalt võib tekkida kahtlus kumba osa liitnimest on kasutatud järjestussõnana.

Just selleks, et mitte ei tekiks kahesugust tiitlikirjet ühe autori kogutud teoste kataloogimisel (olenedes sellest, kas üldpealkiri esineb tiitellehel või eellehel), on otstarbekohasem kogutud teoseid alati kataloogida üldpealkirja järgi, et mitte lõhkuda kogutud teoste künnisuguste ühtlust. Samuti nagu autori arvates võidakse enam otsida Ed. Vilde „Mahtsa sõda“ kui Ed. Vilde „Kogutud teosed XX“ jne., võidakse ka enam otsida O. Lutsu „Kevadet“, kui O. Lutsu „Kogutud teosed I“, milleks meil viimases näites tuleks teos ometi kataloogida kogutud teostena, arvestades tiitellehe andmetega. Üldpealkirja järgi kataloogivad kogutud teoseid ka Tartu Ülikooli raamatukogu, soome, saksa, inglise, itaalia, rootsi ja vene juhised (minul teada olevail andmeil).

Ka ei ole vääral alusel minu soov viitsedelil järjestussõnana oleva autori nime täiendamine eesnimega, kui see raamatu tiitellehel märkimata. Kuna autor eesnimede väljatoomist peasedeli joonealuses kirjas ei nõua, jääks sel puhul viitsedel kas kirjutamata, või viitsedelil järjestussõnana olev nimi eesnimega täiendamata. Näit. Romain Rolland'i „Beethoveni elu“st peaks siis viitsedel olema Beethoven vt. Rolland, Romain, aga mitte Beethoven, Ludwig vt. Rolland, Romain. Võib aga esineda teoseid, mis käsitlevad teatava isiku elu, kus selle isiku nimi üldse tiitellehel ei esine. Oletades, et raamatukoguhoidja selle teose tiitlikirjet omalt poolt andmetega ei täienda (ka sisukord ei anna alati selgust või puudub sisukord üldse), siis langeks sisu viitsedeli kirjutamine üldse ära. Säärast kataloogimisviisi ei tunne ma ühegi maa kataloogimisjuhustest.

Kunstiteoseid, kunstimappe, pildikogusid 1—3-e kunstniku loomingust, millede pildimaterjal on ülekaalus tekstist, kataloogitakse nii soome, vene, Tartu Ülikooli raamatukogu kui ka teiste maade juhiste põhjal kunstniku nime järgi. Ainult monograafiad (näit. R. Paris — Konrad Mägi), kus on tekstil peatähtsus ja rohkem kui 3-e kunstniku pildikogud, kataloogitakse autori või väljaandja järgi. See üldine komme oli ka aluseks minu nõudele. Meil ei ole mingit põhjust kunstiteoseid juhuteostena võtta. Kui me juba muusikalise kompositsiooni tekstiosa järjestussõnaks täie õigusega võtame helilooja nime, siis seda enam peame arvestama järjestussõna kunstniku nime, kelle loomingut teos sisaldab. Nii ei tuleks ka Looduse kirjastusel ilmunud sarja „Ilu kunstis ja looduses“ üksikteoseid kataloogida tekstiosa kirjutajate nimede järgi, vaid järjestussõnaks saaks käesoleval korral teose pealkirja esimene sõna, kuna eessõnade kirjutajate osa pildimaterjali valikul on käesoleval korral tähtsusetu.

Linda Plooppuu.

Eesti ja Läti trükiseid 16. ja 17. sajandil

10. nov. s. a. külastas Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu Riia linna raamatukogu juhataja hr. J. Straubergs, kes esines Tallinna Keskraamatukogu ruumes kõnega teemal: „Eesti ja läti trükiseid 16. ja 17. sajandil“. Toome allpool kokkuvõetult direktor J. Straubergsi referaadi sisu:

„1588. a. asutati Riias esimene trükikoda, mis oli ühtlasi esimesi trükikodasid Baltimail. Esimeseks raamatutrükijaks oli Nicolaus Möllin, kes tegutses 37 aastat. Selle aja kestel trükkis ta 160 teost, nende seas 117 (73%) ladinakeelset, 40 (25%) saksakeelset ja 3 raamatut (2%) läti keeles. 100 a. hiljem võtab trükikoja oma kätte Georg Mathias Nöller, kes tegutseb 1685.—1712. a. a. Tolleaegse trükikoja tooted on juba enamikus läti- ja saksakeelsed, kuna ladinakeelsed teosed on nihkunud viimasele kohale. Kuna töökoormatus on nii suur, et ei suudeta rahuldada kõiki nõudeid, asutab superintendent Fischer Riias veel teise trükikoja läti- ja eestikeelsete trükiste avaldamiseks Georg Wilkeni juhatusel. Kolmas trükikoda asub Miitavis Radecki juhtimisel.

Läti ja eesti kirjandus on käinud umbes üht ja sama rada ning mõlema arenguline suund on üldjoontes sarnane. Mõne aja eest alles määrati kindlaks Eesti esimese trükise ilmumise aasta 1632., lätikeelse oma 1586. aastale. Need kaks aastat on eesti ja läti raamatu ajaloos tähtsad, sest siis ilmusid esimesed eesti- ja lätikeelsed käsiraamatud, kuigi need polnud kummagi maa esimesed trükised. Seda viimast tõestab Wanradt-Kõlli katekismuse leid 1535. aastast. 1632. a. trükkis G. Schröder Riias kaks eestikeelset käsiraamatut: Rossihniuse katekismuse ja perikoobid Tartu murdes ning Stahli käsiraamatu I osa (katekismuse) Tallinna murdes. 1631. aastal trükitakse samuti Riias lätikeelse käsiraamatu (Vademecumi) kolmas väljaanne. Suureks läti keele uuendajaks osutub tol ajal G. Mancelius, kes asub vabalt tõlkima saksakeelseid käsiraamatuid. Eesti ja läti käsiraamatute vahel on tihedaid sidemeid. Mõlemad on trükitud Riias ja koostatud Tartus. G. Mancelius, kelle poolt on koostatud lätikeelne käsiraamat, omab suuri teeneid ka eestikeelse käsiraamatu väljaandmisel. 1625. a. saab

G. Mancelius Tartu raelt kutse asuda Tartu pastori kohale. Asudes Tartu, hakkab viimane energiliselt tööle. Ta on õpetajaks saksa ja läti kogudustes, ülikooli professoriks ja rektoriks, samuti Liivimaa konsistooriumi vanemaks assesoriks. Eesti elule seisab ta lähedal Tartu maakonna praos-tina ja visitaatorina. Samal ajal töötab Tartu eesti kogu-duses pastor Rossihnius, olles Tartus 4 a. Manceliusega koos. Mõlema mehe vahel valitseb tihe kontakt.

Käsiraamatu väljaandmise algatus kuulub Manceliusele, mida Rossihnius ka tõendab oma katekismuse eessõnas. Tänu Manceliuse agarale tegevusele ilmub 1632. a. Rossih-niuse käsiraamat Riias Schröderi trükikojas. Pole ka eba-tõenäoline, et Mancelius aitab Schröderil sõlmida sidemeid Stahliga ja soodustab seega ka teise eestikeelse käsiraa-matu väljaandmist.

Esimeste eesti- ja lätikeelsete käsiraamatute puhul peab nende trükkimisaega teravalt eraldama ajast, mil nad on koostatud. Ei Stahl ega Rossihnius pole käsiraamatute koostajad või tõlkijad — need on olnud olemas juba 100 a. enne Stahli ja Rossihniust. Käsiraamatuisse on koondatud igasugu materjal, mis vajalik jumalateenistusel, sest refor-matsioon levis Eesti- ja Lätimaal väga varakult. Riias ja Tallinnas olid märksa varem kui paljudes teistes Hansa linnades saksa, eesti ja läti kogudused, kus peeti emakeel-seid jumalateenistusi. Selleks vajasisid jutlustajad perikoope, katekismuse tekste ja emakeelseid lauluraamatuid, mis on ka käsiraamatute vanimaid tekste.

16. sajandil ei esitatud veel suuri nõudeid esimestele trü-kistele. 17. sajandil seevastu avaldatakse terve rida läti-ja eestikeelseid teaduslikke ja grammatikaalseid trükiseid. Ka trükitakse 17. sajandil kõik jumalateenistuseks vajalik materjal eesti- ja lätikeelsete postillide näol. Nüüd võisid vaimulikud isegi jutlusi raamatust maha lugeda.

Esimeseks lätikeelse piibli tõlkijaks osutub pastor dr. J. Reiters, kelle algatusel ilmub 1664. a. Matteuse evangee-liumi tõlge. 1675. a. ilmub temalt lätikeelne Uue Testa-mendi tõlge. Kõik Reitersi trükised ja käsikirjad on hävi-nud ja alles 1935. a. õnnestus dir. Straubergsil Stokholmi Riigiarhiivis avastada Reitersi kohta käivaid materjale. Ka on samas arhiivis leidunud ühe eesti pastori kiri 1670. aas-

tast, milles viimane kirjutab, et eesti pastorid on valmis asuma piibli tõlkimisele eesti keelde ja seda ka lõpule viima. See kõik ei andnud aga tulemusi, kuni Karl XI esitas superintendent Fischerile laiaulatusliku kultuurikava. Fischeri teened koolide asutamisel kui ka läti ja eesti kirjanduse edustamisel on õige suured.

Fischeri suurimaiks toetajaiks olid läti ja eesti rahvas, kuna ta alalise vastupanu osaliseks sai konsistooriumis, pastorite kui ka aadli seas. Rahvas aga osutas suurt huvi Fischeri kultuuriprogrammi vastu, mida tõestab rohke eesti- ja lätikeelsete trükiste arv. Raamat läheb rahva sekka ja rahvas õpib armastama raamatut.

Ka sel ajal trükitakse eestikeelsed raamatud peamiselt Riias, eriti tartumurdelised. Enamik neist on trükitud Wilckeni juures, nagu Uus Testament, suur katekismus, laulu-raamatud, käsiraamatud jne.

Veel suuremaid teeneid on nim. trükikodadel lätikeelse raamatu trükkimisel, mis tõendab, et läti ja eesti kultuur on oma arengus tihedalt seotud ja mõlema rahva tihe koostöö võib anda ka tulevikus parimaid tulemusi.“

Virumaa avalikud raamatukogud 1937/38. a.

Raamatukogude võrk, 1937./38. a. tegutses Virumaa Koolivalitsuse piirides 76 raamatukogu 77 osakonnaga, seega oli raamatute laenutamispunkte kokku 153. Raamatukogudest asus 74 valdades ja 2 alevites. Avalikest raamatukogudest oli 25 omavalitsuste ja 51 seltside ülalpidamisel.

Raamatukogude juhatajad. Eelarveaasta jooksul on lahkunud 9 kogujuhatajat, kes asendati uutega. Kuuel kogujuhatajal oli II järgu kutse.

Juhatajad liigituvad: soo järgi: mehi — 36, naisi — 40. Hariduselt: keskharidusega — 42, algharidusega — 34. Palgalt: palgalisi — 32, palgata — 44. Elukutselt: õpetajaid — 36, omaval. ametnikke — 14, põllupidajaid ja -töölisi — 13, elukutse kodune — 10, käsitöölisi — 2, kalureid — 1.

Raamatute arv. Juurdekasv. Kogude koostis. Avalikes raamatukogudes oli 31. märtsil 1938. a. 72.317 köidet. Eelarveaasta jooksul on kogudesse juurde muretsetud 3815 köidet ja samal ajal kõrvaldatud 1264 köidet. Iga Virumaa elaniku kohta oli av. raamatukogudes 0,62 ja iga raamatukogu kohta 951 köidet. (Virumaa elanike arvuks — linnadeta ja N.-Jõesuu alevita — on võetud riikliku toetuse nõudelehe alusel 115.383).

Raamatukogude koostis. Liikide järgi: ilukirjandust 46.818 köidet, muid teoseid — 24.145 köidet, lastekirjandust 1.354 köidet. Köiteid keelte järgi: eestikeelseid — 65.168 köidet, venekeelseid — 6.538 köidet, saksakeelseid — 62 köidet ja muukeelseid 549 köidet. Venekeelseid raamatuid loetakse peamiselt Alajõe, Kriüša, Niizõi, „Jedinenie“, Väiküla, Skarjatina ja Vasknarva kogus, kuna soomekeelseid laenutatakse Ingeri-Eesti raamatukogus.

Raamatukogude kasutamine. Avalikes raamatukogudes on registreeritud 7992 lugejat, seega 7% üldisest elanike arvust. Lugemiseks on viidud 146.954 köidet. Keskmiselt loeti ühe elaniku kohta 1,27 köidet. Loetud on peamiselt ilukirjandust.

Kaugelt üle keskmise laenutati Koolimäe ja Kurtina raamatukogus — üle kolme köite. Üle kahe köite elaniku kohta laenutati Tarumaa, Vohnja, Niizõi, Kunda alevi, Erra, Võsu, Järve, Voka ja Päite raamatukogus.

Nõrgalt tegutsesid ja laenutasid ühe elaniku kohta köiteid Nurmetu, Tudu, Valaste, Võrnu, Kriüša, Peetri ja Rägavere r.-kogu — kõik kuni 0,5 köidet elaniku kohta. Nõrgalt tegutsesid ka järgmised: Iisaku, Alajõe, Saka, Palmse, Sagadi, Saksi, Salla, Lasinurme, Aaspere, Auküla, Auvere, Kiltsi, S.-Tammiku ja Skarjatina r.-kogu — kõik alla ühe raamatu elaniku kohta.

Üldiselt on raamatukogude kasutamise liikuvus 2,03, loetavus 18,38 ja intensiivsus 37.

Kümne loetavama raamatu nimestikust selgub aastatega ikka enam, et sellele avaldab väga tugevat mõju riiklik propaganda ja kirjanike teoste auhindamine. Kõige rohkem loeti järgmisi teoseid:

1. A. Mälk:	Läänemere isandad
2. A. Mälk:	Õitsev meri
3. M. Metsanurk:	Soosaare
4. M. Metsanurk:	Ümera jõel
5. A. Kivikas:	Nimed marmortahvlil
6. K. A. Hindrey:	Urmas ja Merike
7. A. Tammsaare:	Tõde ja õigus (kokku kõik osad)
8. R. Sirge:	Must suvi
9. R. Roht:	Verioja mõis
10. M. Raud:	Kirves ja kuu

Tulud ja kulud. Omavalitsuste poolt makseti raamatukogudele toetuseks ühe elaniku kohta 5,8 senti. Tulud: eelmisest aastast kr. 1511,16, haridusministeeriumilt kr. 3909,40, omavalitsuselt krooni 6701,72, ülalpidajalt seltsilt kr. 1115,81, muilt eraasutisilt ja -isikuilt kr. 184,16, lugemismaksudest kr. 352,99, trahviraha kr. 111,64, rikutud raamatud kr. 15,95, muud tulud kr. 152,23, kokku tulud krooni

14055,06. Avalike raamatukogude seaduse alusel antav HM toetus püsib mitmendat aastat alla selles seaduses näidatud norme. Kulud: uued raamatud kr. 8607,60, ajakirjad kr. 242,65, köitmine kr. 1582,94, palgad kr. 1907.— inventar kr. 191,42, üür, küte ja valgustus krooni 131,01, muud kulud kr. 278,11. Kokku kulud kr. 12940,73, ülejääk krooni 1114,33.

Üldse kulutasid av. raamatukogud ühe elaniku kohta 11,2 senti, sellest kirjanduse muretsemiseks (ühes köitega) 9 senti.

Üldkokkuvõtteks. Nagu esitatud aruannetest nähtub, ei tööta üksikud raamatukogud, eriti üksikud laenutuspunktid pidevalt. Harilikult on ainult raamatukogule kõige lähemal asuval küladel võimalus saada raamatuid enam-vähem korrapäraselt. Laenutuspunktide (osakondade) tegevus pole keskkogudes küllaldaselt organiseeritud. Väga palju takistab raamatu levikut kogudes oleva uudiskirjanduse vähesus, sest nad ostavad teoseid ainult üksikeksemplarides, kuna laenutuspunktid peavad leppima vananenud kirjandusega.

Raamatukogude aruannete vormid on vananenud ja ei vasta enam nõuetele. Eriti tarvilik oleks aruandeid täiendada andmetega üksikute laenutuspunktide (osakondade) tegevusest. Valdavas enamikus on aruannete pp. 25—29 (keskraamatukogu tegevus, kõneõhtud, õpiringid, tähtsamad juhtumised, takistused, sooviavaldused) esitatud küsimused jäänud vastamata.

A. Jõulmaa.

Usaldusmeeste tegutsemisvõimalusist

Juba hulk aastaid on tegutsenud osa aktiivsemaid liikmeid E. R. Ühingu usaldusmeestena. Nende arv on püsinud aastaid enam-vähem samal tasemel. Mõningad liikmed on lahkunud ja on registreeritud uusi, kes tegevusse asunud.

Kuid kas ei ole ühingu usaldusmeeste hulk baromeetriks, mis näitab ja registreerib ühingu tegevuse aktiivsust, korraldusvõimet ja elujõudu! Suur ja tugev ühing, omades laialdase ja hästi korraldatud usaldusmeeste võrgu, võib kindel olla edurikkale tulevikule.

Mõni aeg tagasi nimetati meil neliteist alevit linnadeks. Suuremalt osalt nendes uutest linnades puuduvad veel ühingul esindajad. Kuid oleks soovitav, et igal pool meie linnades ja teistes tähtsamates keskustes oleks ühingu usaldusmehi.

Usaldusamet — selles sõnas on ka väljendatud ühingu esindaja-usaldusmehe tegevuse tähtsaim alus ja põhimõte. Ühingu juhatuse ja esindaja vahel valitsegu vastastikune usalduslik vahekord. See ei tähenda aga seda, et esindaja võib tegutseda nii, kuidas soovib. Tähtsamais asjus ja algatusis on soovitav, et esindajad küsivad asja kohta juhatuse arvamist. Tegelikult on juhatusel väga harva võimalik teostada otsekohest järelevalvet esindaja seadusepärasuse ja ühingu eesmärkide ja huvide kohase tegevuse kohta. Kuid juhatusel on alati või-

malus järelevalve korras seisukohta võtta esindaja möödunud tegevuse kohta ja anda ka vastavaid juhtnööre. Usaldusmeeste tegevus olgu pööratud meie raamatukogunduse edasiarendamise ja süvendamise sihis!

Tähtis ülesanne lasub esindajail ka kontaktihoidmises ühingu liikmeiga. Võimalust mööda külastagu esindajad aasta jooksul mõnda oma ümbruskonna raamatukogu ja püüdku luua ühendust nende hoidjatega. See on ühtlasi huvitav ja kasulik mõlemale. Endastmõistetavalt need raamatukoguhoidjad, keda külastatakse, osutavad kolleegidele külalislahkust oma juhatatava raamatukogu tutvustamisega, juhtides külastajate tähelepanu raamatukogu iseäraldustele ja erinevustele. Näiteks on mõnes raamatukogus hästi korraldatud arhiiviosa, käsiraamatute-osakond, kataloogid jne. Külastajail on võimalik näha, kuidas mõnigi, olgugi väike tehniline üksikasi on külastatavas raamatukogus uudsel seatud; mõned osakonnad on seadeldud otsarbekohaselt ja eeskujulikult. Esindajate ülesanne oleks väikeste gruppide organiseerimine, et koos külastada ümbruskonna raamatukogusid. Võimalust mööda tuleks kontakt luua peale av. raamatukogude veel ka seltside, asutiste ja koolide raamatukogudega. Siis oleks esindajal võimalus kaasa aidata Ühingu tegevuses: populariseerides oma ümbruskonnas Ühingu, informeerides tema tegevusest ja kavatsustest huvitatuid; levitades Ühingu poolt väljaantavat kirjandust ja Ühingu häälekandjat „Raamatukogu“; kaasa aidates Ühingu koguda uusi liikmeid enda ümbruskonnast; informeerides Ühingu tähtsamaist sündmusist ühenduses raamatukogudega ja raamatukultuuriga; kaasa aidata kõneõhtute, loengute, ekskursioonide jne. korraldamises; tähelepanu pöörates enda juhatatava raamatukogu taseme tõstmisele, sest raamatukogu arendades viime edasi ka ümbruskonna arengut.

Need oleksid kokkuvõttes ühe tegevliikme avaldused esindajate tegevuse kohta, kuid soovitav oleks, et selle kohta ajakirja veergudel veel sõna võetaks ja esindajate tegevust mitmekülgsest käsitataks.

M. Nael.

Eesti raamatuasjanduse ja raamatukogunduse bibliograafia 1937. a.

Lühendid:

- „BCPO“ — „Вестник Союза Русских Просветительных и Благотворительных Обществ в Эстонии.“
„H. T.“ — „Haridusministeeriumi Teataja“.
„H. A. M. T.“ — „Harju Ajutise Maavalitsuse Teataja.“
„V. A. M. T.“ — „Viljandi Ajutise Maavalitsuse Teataja.“
„V. M. T.“ — „Viru Maavalitsuse Teataja.“

12. Ajalehendus.

- Ajakirja „Eesti Kirjanduse“ 30-aastase kestuse puhul. „Eesti Kool“ nr. 2, veebruar 1937, lk. 110—111.
- Esimesed ajalehed maailmas. „Postimees“ 17. juuni 1937.
- Helm, H. Lühike eesti ajakirjanduse ajalugu. Tartu, 1936.
Arvustus: Al. Looring. „Eesti Kool“ nr. 2, veebruar 1937.
- Uus ajakiri „Akadeemia“. Üliõpilasleht nr. 7, 18. september 1937, lk. 180—181.
- Jaakson, A. Kümme aastat püsivat vabaharidustööd („Taluperenaise“ 10. a. juubeli puhul.) „Taluperenaine“ nr. 4. Aprill 1937, lk. 87.
- Kaksteistkümme aastat. „Kaitse Kodu“ nr. 19, 14. okt. 1937, lk. 585.
- Köpp, Peeter. „Taluperenaise“ sünd ja elukäik 10-ne aasta kestel. „Taluperenaine“ nr. 4, aprill 1937, lk. 90—91.
- Käbin, Liis. Kümme aastat. „Taluperenaine“ nr. 4, aprill 1937, lk. 93—98.
- Mänd, Evald. Juubelimärkmeid. „Elukevad“ nr. 2/3, 1937, lk. 37—38.
- Raag, Arno. „Postimehe“ 80 aastat. „Postimees“ nr. 161, 1937, lk. 14—15.
- „Tõusev Koit“ ja ta senine tegevus. Kooli elu. „Tõusev Koit“ nr. 6. (XII lennu lõpunumber) 1. märts 1937, lk. 14—15.
- Urgart, O(skar). „Loomingu“ 15 aastat. „Looming“ kirjandusliku parlamendina. „Nädal Pildis“ nr. 23, 1937, lk. 547, järg lk. 558.
- Urgart, O(skar). „Postimehe“ kujunemise väliseid piirjooni. „Postimees“ nr. 161, 1937, lk. 28.
- Wallner, R(udolf). Esimene eestikeelne ajakiri populaarteadusliku sisuga. „Pharmacia“ nr. 3, 1937, lk. 65—66.

17. Raamatu- ja trükiasjandus.

- P. Abraham a Santa Clara. Paberitegija. 1937, 8+ (4) lk.
- Antik, R(ichard). Eesti raamat 1535—1935. (Das estnische Buch 1535—1935. Tartu, 1936. 129+ (1) lk.)
Arvustus: V. Orav. „Eesti Kool“ nr. 5. Mai 1937, lk. 316—317.
- Brüller, Chr(istian). Raamat Tallinna algkoolis. „Õpetajate Leht“ nr. 52. 30. detsember, 1937, lk. 3.
- Julgust algatusest võrsus suurkäitis. 40 aastat Gutenbergi jälgedes. „Postimees“ nr. 335. 10. detsember 1937, lk. 8.
- „Kalevipoja“ illustratsioonid illustreerimisprobleemina. „Nädal Pildis“ nr. 19, 1937, lk. 462—463.
- Klišeede valmistamine „Taluperenaises“ ilmuvate piltide trükkimiseks. „Taluperenaine“ nr. 4, aprill 1937, lk. 103—105.
- Kuidas sünnib „Taluperenaine“ tehniliselt. „Taluperenaine“ nr. 4, aprill 1937, lk. 98—103.
- Kutsehariduslikud õppe- ja käsiraamatud. Haridusministeeriumi tegevus 1936/37. a. Tallinn 1937, lk. 18—19.
- Laagus, K(arl). Meie kirjandusturu päevaküsimusi. „Tänapäev“ nr. 8. August 1937, lk. 234—235.
- Oja, Joh. Maanoored ja raamat. Noorte loomingu. „Tõusev Noorus“ nr. 10, oktoober 1937, lk. 195.
- O.-ü. K. Mattieseni trükkikoda. Kirjade proovid. Tartu. K. Mattieseni o.-ü. 432 lk.
- Mickwitz, Gunnar. Johann Selhorst und der Druck des ältesten estnischen Buches. „Beiträge zur Kunde Estlands“. 121. B. 1 H. (1937), lk. 1—8.

- Mugasto, Helene.** Meie raamat vajab hoolsamat toimetamist. „Postimees“ 4. II 1937.
- Palm, A(ugust).** Bibliofiilidest Rosenplänterist ja Jürgensist. „Looming“ nr. 3, märts 1937, lk. 363—365.
- Palm, A(ugust).** Raamatu-aasta lõpp. „Eesti Kroonika“ 1936. Eesti Kirjanduse Selts. Tartu 1937, lk. 83—84.
- Paris, R(udolf).** Jooni Hando Mugastost, kui raamatute illustreerijast. „Eesti Kirjandus“ nr. 8. 25. august 1937, lk. 377—380.
- Peel, A(ugust).** E. K.-ü. „Postimehe“ töökojad. „Postimees“ 17. juun. 1937, lk. 21—22.
- Peerna, A(gu).** Eesti raamatu välimusest. (Vt. „Õpet. L.“ nr. 51/52, 1936.) „Õpetajate Leht“ nr. 1. 8. jaan. 1937, lk. 6.
- Peets, Hugo.** Die graphische Ausstattung der estnischen Drucke des 17. und 18. Jahrhunderts. „Gutenberg-Jahrbuch“ 1937, lk. 217—227.
- Peets, H(ugo).** Mõnda ekliibrisest. Tallinn. O.-ü. „Hansa“. 1937, 21+(4)+(5) lk.
- „Postimehe“ trükikoda 40-aastane. 10. detsember 1937. „Postimees“ nr. 335, 10. dets. 1937, lk. 7.
- Puksoo, Fr(iedrich).** Raamatukauplemise oludest Tallinnas XVII sajandi keskel. „Ajalooline Ajakiri“ nr. 1. 1937, lk. 1—11. Kokkuvõte „Päevaleht“ nr. 99, 12. aprill 1937, lk. 2.
- Raamat näitusel. „Tänapäev“ nr. 10. Oktoober 1937, lk. 319.
- Raamat rahva sekka. „Tänapäev“ nr. 6. Juuni 1937, lk. 178—179.
- Raamatu korrashoiust. „Maret“ nr. 12. Detsember 1937, lk. 366.
- Roos, J(aan).** Raamatu osa meie arengus eile, täna ja homme. O.-ü. „Noor Eesti Kirjastuse“ kirjanduslikud uudised. Tartu, Noor-Eesti. 1937, lk. 3—4.
- Truupere, Paul.** Algteadmisi trükiladumisest. Tallinn. Graafikatööstuse Juhtide ühing „Poligraaf“, 1937, 80 lk.
- Truupere, P(aul).** Trükikirjast, tema sünnist ja valmimiskäigust. Vihk nr. 1. Tallinn, 1937, 20 lk.
- „Trükitehnika“ nr. 1—6. 1937, 176 lk.
- „Trükitööline“. Eesti Trükitööliste Liidu häälekandja nr. 1—10. Tallinn, 1937.
- Vanimaid eestikeelseid noodiraamatuid.** „Eesti Kirik“ nr. 30. Juuli 1937, lk. 5.

18. Bibliograafia.

- AKÜ** (Autorikaitseühing) uudisteateid. 14 uut näidendit maalavadele. Tallinn, november 1937, lk. 1—27.
- Alas, R(udolf).** Koolide õpilasraamatukogudele soovitatud kirjanduse ülevaade I. Tartu, Noor-Eesti Kirj. 1937, 88+(2) lk.
- Avalikkudele raamatukogudele soovitatud raamatute nimestik XII.** Koostanud H. R. K.; „H. T.“ nr. 2. 1937, lk. 13—20.
- Avalikkudele raamatukogudele ja koolide õpilasraamatukogudele soovitatud raamatute nimestik.** Koostanud H. R. K.; „H. T.“ nr. 16. 1937, lk. 186—196.
- Blumfeld, E(ald) & Loone, N(iggol).** Eesti ajaloo bibliograafia 1877—1917. (Bibliotheca Estoniae historica MDCCCLXXVII—MCMXVII). Vihk III. Tartu, k.-ü. „Loodus“. 1937, lk. 289—432.
- Blumfeld, E(ald) & Loone, N(iggol).** Eesti ajaloo bibliograafia 1877—1917. Bibliotheca Estoniae historica MDCCCLXXVII—MCMXVII. Akadeemilise Ajaloo Seltsi Toimetised VIII. Vihk I—III. Tartu. 1933—1937. 432 lk.
- Arvustus: **Fr. Puksoo.** Ajalooline Ajakiri nr. 4. 1937, lk. 184—188.

- Библиография. Сочинения А. С. Пушкина. Биографические сведения. „ВСПО“ nr. 5—6 (111—112). 8. июля 1937, ст. 85—86.
- Библиография. Критическая литература о А. С. Пушкине. „ВСПО“ nr. 5—6. 8. июля 1937, ст. 109—110.
- Eesti Kirjanikkude Liidu kirjastus. Väljaanded 1937. Uudisteosed. Tartu, 1937. 23+(1) lk.
- Eesti Kirjanduse Selts. 1937. Odavad raamatud (nimestik). Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937. 31+(1) lk.
- Eesti Kirjanduse Selts. Uudisteosed VII (nimestik). Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1937. 95+(1) lk.
- Eesti raamatute üldnimestik 1937. a. Kuukiri „Eesti Kirjandus“ lisa-na. 1937, nr. 7—9.
- Friedenthal, I(na) M(arie). Gesamtverzeichnis der in den „Beiträgen zur Kunde Estlands I—XX, in dem „Archiv für die Geschichte Liv-, Est- und Kurlands“ I 1—8, II 1—11, III 1—4 und in den „Mittheilungen der Estländischen Literarischen Gesellschaft“ I—II erschienenen Aufsätze und Veröffentlichungen. „Beiträge zur Kunde Estlands“. Anhang zu B. XX, Tallinn, 1937, lk. 9—36.
- Genss, J(ulius). Eesti kunstnike originaalgraafika albumid. Bibliograafiline kirjeldus. Tallinn, „Libris“. 1937, 21+(3) lk.
- Genss, N(osson). Bibliograafia judaica Eestis. Tallinn, „Libris“. 1937, 80+IX+(1) lk.
- Haridusministeeriumi Kutseoskuse Osakonna poolt koolidele tarvitamiseks lubatud õpperaamatute nimestik. „H. T.“ nr. 13. 1937, lk. 139—140.
- Haridusministeeriumi poolt koolidele tarvitamiseks lubatud õpperaamatute nimestik. „H. T.“ nr. 9. 1937, lk. 115—116; nr. 23, lk. 325—328.
- Kirjastus „Kool“. Õpperaamatute nimekiri 1937. a. „Õpetajate Leht“ nr. 15. 16. aprill 1937, lk. 9.
- Koolide õpilasraamatukogudele soovitatud raamatute nimestik II. Koostanud H. R. K.; „H. T.“ nr. 4. 1937, lk. 46—69.
- Kirjastus- ja Koolitarvete Müügühing „Kooli-Kooperatiivi“ ajutine odavate raamatute hinnakiri. Tallinn, Kirj.-Üh. „Kooli-Kooperatiiv“. 1937, 23+(1) lk.
- Lang, Juh(an). Muretsegem noortele neile sobivat võrkeelset lugemismaterjali (nimestik). „Eesti Kool“ nr. 2. Veebruar 1937, lk. 92—96.
- K.-ü. „Loodus“. Odav raamatunädal 15. II — 6. III (nimestik). Tartu, k.-ü. „Loodus“, 1937. 2 lk.
- K.-ü. „Looduse“ raamatute valiknimestik teie kaastöö eest. Tartu, k.-ü. „Loodus“. 1937, 22 lk.
- Madisson, J(ulius). Eestikeelne ajalooline kirjandus 1936. a. „Eesti Kool“ nr. 3. Märts 1937, lk. 172—178.
- Noor-Eesti kirjanduslikud jõuluuudised 1937 (nimestik). Tartu, Noor-Eesti kirjastus, 1937. 30+(2) lk.
- O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“ kirjanduslikud uudised (nimestik) nr. 11. Mai 1937, Tartu. 95+(1) lk.
- O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“ suur odavate raamatute müük. 15. II — 6. III (nimestik). Tartu, Noor-Eesti, 1937. 5+(3) lk.
- Palm, A(ugust). Bibliofiilidest Rosenplänterist ja Jürgensist. „Looming“ nr. 3. Märts. 1937, lk. 363—365.
- Palm, A(ugust). 1936. a. raamatutoodang. „Eesti Kroonika“ 1936. Tartu, 1937. lk. 86—110.
- „Postimehe“ raamatukauplus. Odavate raamatute üldhinnakiri 15. II — 6. III. 1937. Tartu 1937. 32 lk.

- K.-ü.** „Rahvaülikooli“ ajutine odavate raamatute hinnakiri. Tallinn, k.-ü. „Rahvaülikool“, 1937. 23+(1) lk.
- Riigiraamatukogu Raamatute nimestik IV.** Tallinn. 1937, X+279+(1) lk.
- „Riigiraamatukogu Teataja“** nr. 1—12 (nimestik). Tallinn 1937. 1—124 lk.
- Список книг по театральному делу имеющихя в библиотеке Союза Русских Просветительных и Благотворительных Обществ. „ВСПО“ nr. 9, 14. сент. 1937. стр. 131.
- Tallinna Eesti Kirjastuse-Ühisuse odavate raamatute hinnakiri.** Tallinn. Eesti Kirj. Üh. 1937, 39+(1) lk.
- Tallinna kesk- ja haruraamatukogud.** Ülevaade haridustegevusest Tallinnas 1936/37. Väljavõte Tallinna Linnavalitsuse tegevuse ülevaatest. Tallinn, 1937, lk. 14—15.
- „Tallinna Keskraamatukogu Teated“** (nimestik). Tallinn, 1937. nr. 1/2. 30. jaanuar. 26+(1) lk.; nr. 3/4. Oktoober, lk. 29—62.
- Thomson, A(ugust).** Eesti Rohuteaduse Seltsi raamatukogu on saanud seltsi auliikme prov. R(udolf) Wallneri kaudu järgmised teosed (nimestik). „Pharmacia“ nr. 8. August 1937, lk. 236—237.
- Thomson, A(ugust).** Eesti Rohuteaduse Seltsile prov. Wallneri kaudu viimasel ajal annetatud raamatud. „Pharmacia“ nr. 1. Jaanuar 1937, lk. 31—33.
- Toom, Ad(albert) J.** Üldkataloog. Kataloog nr. 1. Tartu, Raamatu- ja ajakirjade antikvariaat Vaht. 1937, 15+(1) lk.
- Õppe- ja käsiraamatute tutvustaja.** August 1937. Tartu, K.-ü. „Loodus“, 1937. 102+(10) lk.

19. Raamatukoguteadus.

- Alas, R(udolf).** Kirjanduse valik raamatukogude täiendamisel. „Tänapäev“ nr. 4. Aprill 1937, lk. 108—110.
- Antik, R(ichard).** Meie soovitatavate raamatute nimestikud ja nende tähtsusest raamatukogude täiendamisel. „Raamatukogu“ nr. 1. 27. mai 1937, lk. 1—4.
- Antik, R(ichard).** Raamatukogud enam vabahariduse teenistusse. „Uus Eesti“ nr. 99, 12. aprill 1937, lk. 4.
- Avalike raamatukogude juhatajaile, koolidele ja kohalikkudele omavalitsustele Harjumaal.** H. A. M. T. 1937 nr. 6, lk. 60, nr. 14, 28. oktoober, lk. 136—137.
- Avalikkude raamatukogude ülalpidajaile raamatukogu juhatajaist.** „V. M. T.“ nr. 2. 11. veebruar 1937, lk. 26—27.
- Avalikkude raamatukogude võrgu muutmisest ja täiendamisest.** Põltsamaa Linnavalitsusele, Mustla alevivalitsusele, Tarvastu, V.-Tänasilma ja Vana-Põltsamaa vallavalitsusele. V. A. M. T. nr. 1. juuni 1937, lk. 44—45.
- Avalikkude raamatukogude võrku kuuluvate raamatukogude arv 1. jaanuariks 1937.** H. T. nr. 7. 1937, lk. 96—97.
- (Balti raamatukoguhoidjate kongressi, peetud Tallinnas 1935. a., aruanne)** [lätikeelne]. „Bibliotekars“ nr. 4, Decembris 1937, lk. 79—80. Chronika.
- Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu kodukord.** „Raamatukogu“ nr. 1. 27. mai 1937, lk. 29—38. Ka iseseisev teos: 11 lk.
- Godet, M(arcel).** Prêt international des livres et manuscrits. 1937, 31+(1) lk.
- Haridusministeeriumi Koolivalitsuse teadaanne raamatukogunduse kursuste ja raamatukogujuhatajate kutseksamite asjas 1937. aastal.** „H. T.“ nr. 16. 1937, lk. 196.

- Haridusministeeriumi** 1937. a. 26. jaanuari korraldus nr. 32342 koolide juhatajaile, õppenõukogudele koolide õpilasraamatukogude täiendamise asjas. „H. T.“ nr. 4, 1937, lk. 45—46.
- Igaunijas publisko biblioteku likums.** „Bibliotekars“ nr. 4, Decembris 1937, lk. 70—72.
- Just, E.** Isikliku raamatukogu päevamured. Uudisteosed VII ja Eesti Kirjanduse Seltsi varasemad väljaanded. Tartu 1937, lk. 46—48.
- Jürma, Mall.** Meie raamatukogunduse päevaküsimusi. „Uus Eesti“ 27. II 1937.
- Jürma, M(all).** Praha linna keskraamatukogu. „Raamatukogu“ nr. 1, 27. mai 1937, lk. 18—28.
- Kohalikkudele omavalitsustele ja avalikkude raamatukogude juhatajaile** Harjumaal. „H. A. M. T.“ nr. 2, 23. jaan. 1937, lk. 20—21; nr. 15, lk. 152—154; nr. 16, lk. 160.
- Koolijuhatajaile ja avalikkude raamatukogude juhatajaile.** „V. A. M. T.“ nr. 3, 2. märts. 1937, lk. 13.
- L(iivand), E(ne).** Mõtisklusi raamatukoguhoidjate päevalt. „Raamatukogu“ nr. 1, 27. mai. 1937, lk. 10—12.
- Meikop, A(ugust).** Raamatukogundus ja rahvakasvatus. „ERK“ nr. 5/6, 1937, lk. 137—144.
- Mugasto, H(elene).** Noorte raamatukogude tähtsusest ja kooliraamatukogude tehnilisest korraldusest. „Eesti Kool“ nr. 10. Detsember 1937, lk. 635—640.
- M(ugasto), H(elene) J(ohani).** — Raamatukoguhoidjate päevamuresid. „Areng“ nr. 4. Aprill 1937, lk. 100—101.
- M(ugasto), H(elene), J(ohani).** — Raamatukogunduslikke päevaküsimusi. „Postimees“ nr. 28, 29. jaan. 1937.
- Möldri, A(rtur).** Laste- ja noorteraamatukogudest. „Raamatukogu“ nr. 1, 27. mai. 1937, lk. 5—10.
- Piir, E.** Raamatukogude tegevusest Võrumaal. „Areng“ nr. 2. 1937, lk. 25—27; nr. 3. lk. 69—71.
- P-n, A.** Õpilasraamatukogud seoses õppe- ja kasvatustöö arendamiskavaga. „Õpetajate Leht“ nr. 13, 2. aprill. 1937, lk. 2.
- Puksoo, Fr(iedrich).** Tartu Ülikooli Raamatukogu. „Nädal Pildis“ nr. 18, 1937, lk. 432—433.
- Puksoo, Fr(iedrich).** Teaduslikud raamatukogud. „ERK“ nr. 5/6, 1937, lk. 130—137.
- Puksoo, Fr(iedrich).** Университетская библиотека въ Тарту. Meie Tänapäev, специальный номер газеты „Старый Нарвский Листокъ“ nr. 55 (1701). 21. мая 1937.
- Raamatukogu.** (Raamatukoguasjanduslik ajakiri). Tallinna, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing nr. 1, 1937, 47+(1) lk.
- Raamatukogud ja lugemislaud.** Tartu linna 1936/37. aasta aruanne. Tartu Linnavalitsuse väljaanne. 1937, lk. 14.
- Raamatukogude juhatajaile** Harjumaal. „H. A. M. T.“ nr. 4. 23. veebruar. 1937, lk. 38—39.
- Raamatukogujuhatajate kutselise ettevalmistuse ja kutseeksamite kavade täiendus ja muudatus.** „H. T.“ nr. 8. 1937, lk. 102—103.
- Roos, J(aan).** Kooliraamatukogude sisustamine ja täiendamine. „Kasvatus“ nr. 6. August 1937, lk. 352—362.
- Seeru, J(aak).** Täielik näiteraamatukogu õpetajaile. „Õpetajate Leht“ nr. 15. 16. aprill. 1937. lk. 6.
- Семеновъ, М.** За один год. (Библиотека в Ирбоска.) „ВСПО“ nr. 5/6. 8. июня 1937, стр. 73—74.
- Sibul, A(leksander).** Linnade avalikest raamatukogudest. „Linnad ja Alevid.“ nr. 1. Aprill 1937, lk. 1—4.

- S(ibul), A(leksander).** Mida loevad linnaelanikud? „Raamatukogu“ nr. 1. 27. mai. 1937. lk. 39—40.
- Summer, H(ugo).** Kuidas tõsta raamatukogude lugejate arvu. „Maamavalitsus“ nr. 7. 24. juuli 1937, lk. 103—106.
- Summer, H(ugo).** Raamatukogu ülesandeid õppe- ja kasvatustöö viljastamisel. „Eesti Kool“ nr. 1. Jaanuar 1937, lk. 52—56.
- Tartu linnaraamatukogud ja lugemislauad.** Tartu IV, Tartu linna väljaanne 1937, lk. 32—37.
- Tuisk, A.** Avalikud raamatukogud 1935/36. a. „Eesti Statistika“ nr. 1. Jaan. 1937, lk. 13—17.
- Valla- ja alevivalitsustele avalikkude raamatukogude riikliku toetuse nõudelehe esitamisest.** „V. M. T.“ nr. 3. 11. märts. 1937, lk. 41—42.
- Valla- ja alevivalitsustele, Põltsamaa linnavalitsustele ja avalikkudele raamatukogudele.** „V. A. M. T.“ nr. 17. 13. detsember. 1937, lk. 91.
- ÜENÜ raamatukogud.** Noorsoo-töömait. „Eesti Noorus“ nr. 3, 1937, lk. 96.
- Koostanud O. Brandt, täiendanud ja parandanud Fr. Puksoo.

Määrus raamatute väljaandmise kohta

Keskraamatukogust väljaspool Tallinna piirisid asuvatele kodanikkudele.*

§ 1. Väljaspool Tallinna piirisid asuvad kodanikud võivad Tallinna Keskraamatukogust raamatuid lugemiseks saada:

- 1) kas kohaliku avaliku raamatukogu juhataja kirjalikul tellimisel või
- 2) kodaniku omal kirjalikul tellimisel ning vastutusel ilma kohaliku avaliku raamatukogu vahetalitusest, kui Keskraamatukogu juhatajal on küllaldasi andmeid sellest, et tarvitaja on usaldatav ning varanduslikult vastutusvõimne isik. Avaliku raamatukogu kaudu tellitud raamatute eest vastutavad avaliku raamatukogu juhataja ja avaliku raamatukogu ülalpidaja, mille juures administratiivkorras sissenõudmiste puhul need esmalt juhataja vastu juhitakse ja alles selle järele raamatukogu ülalpidaja vastu, kui nõudmine juhataja vastu tagajärjeta on.

§ 2. Raamatuid Keskraamatukogust võivad tellida ka asutused ja ühingud. Tellimised tuleb anda kirjalikult ja varustada asutuse või organisatsiooni pitseriga. Neile laenatakse korraga mitte üle 5 köite.

* Tallinna Keskraamatukogu poole on pööratud korduvalt järelepärimistega raamatute laenutamistingimuste kohta väljaspool Tallinna, mispärast toome siinkohal Keskraamatukogu vastava määruse.

§ 3. Väljaspoole Tallinnat ei laenata haruldasi raamatuid. Tarbekorral on Keskraamatukogu juhatajal õigus erandit teha oma äranägemise järgi.

§ 4. Raamatuid ei anta tarvitamiseks neisse perekondadesse, kus on nakkavaid haigusi.

§ 5. Iga üksiku lugeja jaoks võib keskkogust korraga välja anda kuni kolm köidet.

§ 6. Iga raamat laenatakse kauemalt kaheks kuuks, kusjuures laenajal Tallinna Keskraamatukogu kasuks tuleb maksta lugemismaksu viis senti iga köite pealt nädala eest, mille juures poolikud nädalad terveteks loetakse. Laenuaega ja lugemismaksu hakatakse arvama sellest kuupäevast, millal raamat on Tallinnas posti pandud. Erijuhtudel võib raamatukogu juhataja lühendada laenuaega 14 päevani. Lühendusest teatatakse laenajale eraldi. Raamatute kohale ning Tallinna Keskraamatukogusse tagasisaatmisega seotud posti- ning pakkimiskulud on lugeja kanda. Tallinna linnaomavalitsuse teenistuses seisvailt isikult lugemismaksu ei võeta.

§ 7. Kogudelt, kellega Keskraamatukogu seisab vastastikusel laenutuses, lugemismaksu ja saatekulu ei nõuta, kui nad samadel tingimustel laenutavad oma raamatuid Keskraamatukogule.

§ 8. Kui lugeja on raamatuid oma käes hoidnud üle § 6 alusel lubatud tähtaja, tuleb tal Tallinna Keskraamatukogu kasuks maksta trahvi viis senti iga köite pealt iga viivitatud päeva eest, kogusummas mitte üle kolme (3) krooni. On laenajale meeletuletus saadetud, peab ta iga meeletuletuse eest maksma kümme senti.

§ 9. Kui raamat tarvitamise ajal on rikutud, siis tuleb tellijal Keskraamatukogu hindamise järgi tasu maksta. On rikked nõnda suured, et raamat raamatukogusse ei kõlba vastu võtta, või kui raamat on kaotatud, samuti kui raamatut pärast kahekordset meeletuletust tagasi ei saadeta, on tellija kohustatud tasuma Keskraamatukogu poolt näidatud raamatuhinna, samuti ka trahvirahad. Ei tasu aga tellija vabatahtlikult, nõutakse võlg sisse administratiiv-sissenõudmise korras (Avalikkude raamatukogude seadus § 19).

§ 10. Tellijal on õigus rikutud või kaotatud raamatu asemele uus eksemplar tagasi anda, kusjuures tuleb tasuda köitmise kulu, kui uus eksemplar on köitmata või köidetud halvasti.

§ 11. Ühes raamatute tagasisaatmisega tuleb laenajal tasuda Tallinna Keskraamatukogule raamatute lugemise- ja saatekulud, kui ei ole tasumise viisis Keskraamatukogu juhatajaga teisiti kokku lepitud.

§ 12. Ühe isiku jaoks tarvitamiseks võetud raamatuid ei ole luba tarvitamiseks edasi anda teistele isikutele.

§ 13. Tallinna Keskraamatukogu võib keelduda raamatute saatmisest, kui tellija ei ole tasunud oma võlga.

§ 14. Raamatute tellimisega seotud kulude tasumise korra üksiku lugeja ning raamatute väljatellimist toimetava kohaliku avaliku raamatukogu vahel määrab kindlaks selle raamatukogu ülalpidaja asutus.

Avalikud raamatukogud 1936/37. a.

Ajakirjas „Eesti Statistika“ nr. 7/8 s. a. on avaldatud statistilisi kokkuvõtteid meie avalike raamatukogude tegevusest 1936/37. aastal. Andmed käivad 724 avaliku raamatukogu kohta, kes on esitanud oma aruanded.

Nende andmete põhjal oli avalikes raamatukogudes 31. märtsil 1937. aastal 827.054 köidet. Iga 100 elaniku kohta tuli av. raamatukogudes 74 köidet. Taanis oli 1935/36. aastal 100 elaniku kohta 673, Norras 1934/35. a. 59 ja Soomes 1936. aastal 55 köidet.

Kogudes olevast kirjandusest oli ilukirjandust 62, teaduslikku 35,6 ja lastekirjandust 2,4 protsenti.

Laenajaid oli avalikel raamatukogudel 114.564 isikut ehk 10,2 protsenti rahvastikust. Taanis moodustasid laenajad 1934/35. aastal 11,5 ja Soomes 1936. aastal 9,9 protsenti rahvastikust.

Laenutati aasta jooksul 1.901.411 köidet, sellest linnades 1.176.082 ja maal 725.329 köidet. Iga 100 elaniku kohta laenutati 170,2 köidet. Taanis laenutati iga 100 elaniku kohta 1935/36. aastal 257, Norras 1934/35. a. 142 ja Soomes 1936. a. 137 köidet.

Laenatud raamatute hulgas oli ilukirjanduslikke 79, teaduslikke 18 ja lastekirjandust 3 protsenti.

Loetavamad raamatud olid l i n n a d e s :

1. A. H. Tammsaare — Ma armastasin sakslast.
2. K. Hamsun — Maa õnnistus.
3. A. H. Tammsaare — Elu ja armastus.
4. A. Mälk — Öitsev meri.
5. K. A. Hindrey — Urmas ja Merike.
6. M. Metsanurk — Ümera jõel.
7. S. Undset — Kristiina Lauritsatütar.
8. A. France — Kuningatar Hanejala praeköök.
9. A. H. Tammsaare — Tõde ja õigus I.
10. R. Roht — Esimene armastus.

M a a l :

1. M. Metsanurk — Ümera jõel.
2. A. Mälk — Öitsev meri.
3. A. Gailit — Isade maa.
4. K. A. Hindrey — Urmas ja Merike.
5. A. Mälk — Surnud majad.
6. A. H. Tammsaare — Ma armastasin sakslast.
7. K. Hamsun — Maa õnnistus.
8. M. Raud — Kirves ja kuu.
9. A. H. Tammsaare — Elu ja armastus.
10. S. Undset — Kristiina Lauritsatütar.

Avalikele raamatukogudele kulutati aasta jooksul kr. 214.120.—. Sellest läks raamatute ostmiseks kr. 83.496, ajakirjanduse tellimiseks kr. 8087, köitmiseks kr. 22.640, palkadeks kr. 62.863 ja muudeks kuludeks kr. 37.034. Ühe elaniku kohta kulutati raamatukogudele meil 29, Soomes 30 ja Taanis 80 senti.

Tulusid oli aval. raamatukogudel kr. 213.979.—. Sellest saadi riigilt 11,2, omavalitsustelt 65,6, eraorganisatsioonidelt 8,9 ja muist allikaist 14,2 protsenti.

Hariduse järgi oli raamatukogujuhatajatest algkooli 50,3, keskkooli (gümnaasiumi) 48,4 ja ülikooli haridusega 1,3 protsenti.

Peatööala järgi oli raamatukogujuhatajate hulgas protsendiliselt:

	linnas	maal	kokku
Raamatukoguhoidjaid	35,2	—	1,9
Õpetajaid	24,3	44,1	43,1
Valla- ja alevisekretäre	—	11,4	10,8
Muid ametnikke	32,4	6,7	8,0
Põllupidajaid ja -töölisi	—	28,4	26,9
Töölisi ja käsitöölisi	2,7	4,7	4,6
Muid	5,4	4,7	4,7

Raamatukogujuhatajatest oli mehi 69,9 ja naisi 30,1 protsenti.

Raamatukogujuhatajaist said tasu 54,5 protsenti.

Maal asuvatest raamatukogudest on paigutatud:

koolimajadesse	53,1%
vallamajadesse	20,4%
organisatsioonide ruumesse	16,5%
erakorteritesse (ka talud.)	8,4%
meiereidesse	1,3%
mujale	0,3%

Omaette ruume omavad ainult 15,2 protsenti raamatukogudest.

Ülevaade

raamatukogunduse kursustest ja raamatukogujuhatajate kutseksamitest 1938./39. a.

1. Härra Haridusministri k. t. 8. juuli 1938. a. otsusega 1938./39. aastaks kinnitatud raamatukogunduse kursuste kava järgi raamatukogujuhataja I järgu kutse saamiseks kursusi ja eksameid, mida viimastel aastatel Tallinnas korduvalt on korraldatud, käesoleval aastal ei korraldatud krediidi vähesuse ja asjaolu tõttu, et selle järgu kutsetunnistusi on seni välja antud 45, kohti aga, kus see kutse nõuetav, on 26.
2. Lähtudes eeldusest, et raamatukogude ülalpidamine, korraldamine ja järelevalve kuulub seaduse järgi kohaliku omavalitsuse ülesannete hulka, usaldati raamatukoguhoidjate II järgu kutse kursuste korraldamine kohalikkudele koolivalitsustele Haridusministeeriumi ülesandel.

3. Kohalikkude koolivalitsuste ettepanekutest rahuldati käesoleval aastal Harju, Pärnu ja Viru Maakoolivalitsuste omad, mille järgi raamatukogunduse kursused ühes eksamitega korraldati:
- Pärnus 15.—20. augustini,
 - Tallinnas 22.—27. augustini ja
 - Rakveres 29. augustist — 2. septembrini k. a.
- 4: Ühenduses nende kursustega korraldati eksamid raamatukogujuhataja II järgu kutse saamiseks kursuste 2 viimasel päeval:
- Pärnus, 19. ja 20. augustil,
 - Tallinnas, 19. ja 20. augustil ja
 - Rakveres, 2. ja 3. septembril k. a.,
- milleks Ministeeriumi Raamatukogujuhatajate Eksamikomisjon komandeeriti eksamikohtadele, mis kulusid nõudis tasude ning sõidukulude näol kr. 186.10.
5. Kursuste korraldamiseks määrati toetust Ministeeriumi k. a. korraliste kulude eelarve ptk. III A § 15-b krediidist:
- Harju Maakoolivalitsusele kr. 200.—, millest viimane maksis tagasi kr. 66.53, nii et jäi kr. 133.43
 - Pärnu Maakoolivalitsusele „ 150.—
 - Viru „ 100.—
-
- Kokku: kr. 383.43
6. Kursustest võttis osa:
- Pärnumaal 21 isikut, neist said tunnistuse 19 isikut,
 - Harjumaal 52 „ „ „ „ 49 „ ja
 - Virumaal 43 „ „ „ „ 43 „
- Kokku 116 isikut, kelledest said tunnistuse 111 isikut.
7. Kutseeksamitest võttis osa ja õiendas eksamid:
- Pärnus võttis osa 13, II järgu kutse omandas 10 isikut.
 - Tallinnas võttis osa 25, II järgu kutse omandas 20 isikut, I järgu kutse 4 isikut.
 - Rakveres võttis osa 30, II järgu kutse omandas 23 isikut.
- Kokku võttis osa 68, II järgu kutse omandas 53 isikut, I järgu kutse 4 isikut.
- Eksamilkäinuist omandas kutse 68-st 57, s. o. 83%.
1935. a. alates on kutse omandanud eksami teel 66 isikut, järelikult on nende arv tõusnud 123-le, s. o. tõus 86%.
8. Ministeeriumi kulude arvatlus:
- Kursuste kulusid 1 lõpetanule kr. 383.43 : 111 = kr. 3.45.
 - Eksamite kulusid 1 kutse saanule kr. 186.10 : 57 = kr. 3.26.
9. Kokkuvõttes on 1938./39. a. raamatukogunduse kursuste korraldamise kava täitunud hästi.

„Raamatukogu“ talitus ostab „Raamatukogu“ 1938 nr. 1 tagasi või vahetab mõne teise numbriga vastu, kuna nim. numbriga trükk on otsas.

Ettetellitud raamatute inventeerimisest

Härra A. Sibul on palunud arvamist avaldada tema poolt artiklis „Ettetellitud raamatute inventeerimisest“ (Raamatukogu nr. 1/2 — 1938. a.) antud juhiste kohta.

Nende juhiste järgi käimisel esineb mõningaid raskusi ja ebatäpsusi:

1) Kokkuvõttes üldnimestiku lehekülgede järgi ei anna õiget pilti raamatute hinna ja arvu kohta.

Kui inventuurinimestikku kantakse ettetellitud raamatute hind, siis tuleb seda arvestada loomulikult ka kokkuvõttes ja ülekandes. Kuna aga raamatud tegelikult kogusaadud ei ole, siis on kokkuvõttes saadav hind teataval määral fiktiivne. Kui aga kokkuvõtete tegemisega oodata aasta lõpuni, mil selgub, kas ettetellitud teos on selle aasta jooksul ilmunud, siis koguneb aasta lõpuks liiga palju tööd. Igal juhul ei tohiks aga ilmumata raamatu hinda kokkuvõttes arvestada, sest, nagu tähendatud, ei saa siis õiget pilti raamatute hinna juurdekasvu kohta.

Samuti ei saa antud juhiste järgi talitades teha õigeaegseid kokkuvõtteid raamatute arvu kohta, sest ettetellitud raamat märgitakse alles saamisel lahtritesse „kõidete arv“, „raamat kuulub liiki“ ja „miskeelne raamat“, ja aasta kokkuvõttes tulevad need raamatud arvestada eraldi, mis võib põhjustada eksitusi.

2) Üldnimestiku järgi, kuhu ettetellitud raamatud väga mitmes kohas on sisse kantud, on tülikas ja raske jälgida, kas ettetellitud raamatud kogus on saadud.

3) Teose mitmekordne sissekandmine üldnimestikku, juhul kui teos ei ilmu aruandeaastal ega ka sellele järgneval aastal, nõuab lisatööd, samuti viidete tegemine endiste sissekannete juurde.

4) Ettetellitud sarjade inventeerimisel ei või kunagi kindel olla, kas kirjastus just väljakuulutatud teose turule lasseb. Nii näiteks kuulutas k.-ü. „Loodus“ sarjas „Marseljeesist Internatsionaalini I“ välja raamatu H. Gummerus „Jäägrid ja aktivistid“, selle asemel ilmus aga M. Raamoti „Minu mälestused“. Samuti on ilmuvate raamatute pealkirjad sageli teised kui väljakuulutatud raamatuil. (A. Thomas

„Södur Katrin“ oli välja kuulutatud „Katrin läheb sõduriks“).

Keskvangimaja raamatukogus varemalt talitati ettetellitud raamatute inventeerimisel umbes antud juhiste kohaselt, kuid ilmnenu puuduste tõttu alates 1938. a. on üle mindud alljärgnevale ettetellitud raamatute arvestamisele.

Ettetellitud raamatud arvestatakse erinimestikus:

Järje nr.	Autor	Pealkiri	Kõidete arv	Hind	Sarja nimetus	Kellelt tellitud	Arve kuunäev ja nr.	Millal tellitud	Millal saadud	Inv. nr.

Nimestikku kantakse kõik ettetellitud raamatud tellimise järjekorras.

Tuleb raamat kogusse, kantakse ta harilikus korras üldnimestikku ja täidetakse ettetellitud raamatute nimestiku lahtrid „millal saadud“ ja „inv. nr.“.

Nimestiku järgi on igal kerge kontrollida, kas juba ilmunud ettetellitud raamatud kogus saadud on.

Selle viisi tarvitamisel jäävad ära mitmekordsed sissekanded inventuurnimestikku, kokkuvõtted lehekülgede järgi annavad tõeliku pildi raamatute hinna ja arvu kohta ja nimestik annab selge pildi ettetellitud raamatute saamise kohta.

K. Vergi,

Tall. Keskvangimaja raamatukogu juhataja.

Toimetuse märkus: Palun ka maaraamatukoguhoidjaid ettetellitud teoste inventeerimise asjus sõna võtta.

A. S.

Lühiteateid

KUTSELISTE RAAMATUKOGUJUHTAJATE LOETELU JÄRG.

Haridusministeeriumi Noorsoo ja Vabahariduse Osakonna poolt on raamatukogujuhtajate kutsetunnistused antud järgmistele isikutele:

I järgu kutsetunnistus.

- 72. Helmi Masing
- 73. Lydia Puulbert
- 74. Aleksander-Johannes Leinjärv

II järgu kutsetunnistus

- 178. Iida Ots
- 179. Elsa-Marie Taimra
- 180. Johannes Allik
- 181. Hella-Maimo Kuum
- 182. Tõnis Laur
- 183. Mihkel Martsoo
- 184. Orest Niinemäe
- 185. Karl Raidma
- 186. Olga Sõmer
- 187. Olga Tomson
- 188. Marta Varep
- 189. Leida Hein
- 190. Nikolai Ülemaantee
- 191. Valter-Leonhard Mägi
- 192. Tasuja Oja
- 193. Helmuth Taremaa
- 194. Johannes Rannik
- 195. Marta Albri
- 196. Arnold Kurve
- 197. Leontine Kivihall
- 198. Arthur-Aleksander Sirg-mets

- 199. Salme Luide
- 200. Edgar Haidlo
- 201. Jaan Kingre
- 202. Ida Kalju
- 203. Lydia Luigamäe
- 204. Aleksander Asi
- 205. Paul Kõiv
- 206. Paul Korkus
- 207. Amanda-Helene Saluveer
- 208. Marge Paluri
- 209. Nadežda Nirk
- 210. Milda-Annette Olvi
- 211. Aleksander Truupõld
- 212. Salme Noormägi
- 213. Amanda Tambi
- 214. Artur Koort
- 215. Linda Leesmaa
- 216. Maret Altnurme
- 217. Ernst Tepp
- 218. Priidu Palmar
- 219. Salme Vallimäe
- 220. Rihhard Kelder
- 221. Engelhard Irval
- 222. Hugo Altjõe
- 223. Agnes Karing
- 224. Eduard Keeleste
- 225. Ida Kalju

TALLINNA LINNA KESKRAAMATUKOGUST

laenutati 1937/38. aastal väljaspoole Tallinna linna administratiivpiire asuvaile kodanikele ja avalikele raamatukogudele 4370 köidet. Laenutatud raamatutest oli eesti- 1593, saksa- 1621, vene- 967, inglise- 131, prantsuse- 50 ja muukeelseid 8 köidet. Sisu järgi oli ilukirjanduslikke 2673 ja teaduslikke 1697 köidet. Võrreldes eelmise aastaga on teaduslike raamatute laenus tõusnud 32 protsendilt 38,8 protsendile. Rõhuv enamus väljaspoole laenutatud raamatuid saadetakse otse laenajale, kuna väike osa läheb avalike raamatukogude kaudu.

HARJUMAA AVALIKE RAAMATUKOGUDE VÕRKU

võeti Harju maavalitsuse otsusega Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse Pillapalu osakonna raamatukogu Anija vallas.

NARVA AVALIKU RAAMATUKOGU

ülalpidajaks ja korraldajaks on seni olnud kohalik haridusselts. Kuna seltsil tekitab suuri raskusi selleks tarvilikkude summade hankimine, siis on seltsi juhatus kaalumisele võtnud raamatukogu linnale üleandmise küsimuse.

RAKVERE LINNARAAMATUKOGU

uueks juhatajaks valiti ametist lahkunud H. Vitsuti asemele Margarete Merilo, kes on varem töötanud Tartu raamatukogudes. M. Merilol on I järgu raamatukogujuhataja kutse.

ERARAAMATUKOGU-OMANIKKUDE KESKSELTS

asutati hiljuti Tartus. Seltsi ülesanne on kirjanduse vastu huvi äratamine laiemates rahvahulkades ja eraraamatukogude asutamine, edendamine ning toetamine.

MÖISAKÜLA AVALIK RAAMATUKOGU,

mis suvel suletud oli, avati sügisel uuesti. Suve jooksul on raamatukogu koostist täiendatud kirjandusega.

LOETAVAMATEKS RAAMATUTEKS VILJANDIMAA

avalikes raamatukogudes 1937/38. aastal olid „Postimehe“ teatel: A. Mälk — Läänemere isandad, A. Mälk — Öitsev meri, M. Metsanurk — Soosaare, M. Metsanurk — Ümera jõel, K. A. Hindrey — Urmas ja Merike, M. Raud — Kirves ja kuu, E. Kippel — Suure nutu ajal, A. Gailit — Isade maa.

ÜLIÕPILASKONNA LUGEMISLAUAST KAOVAD AJAKIRJAD.

Tartu üliõpilaskonna lugemislauast on juba pikema aja jooksul läinud otse järjekindlalt kaduma väärtuslikumaid ajakirju. Lugemislaua krattide vastu on püütud mitmel kombel võidelda, ent seni tagajärjetult. Nüüd on lõppeks üks osa ajakirju, mille järgi pikanäpumed on olnud kõige himulisemad, paigutatud lugemislauast ära üliõpilaskonna käsiraamatukokku alalise valve alla, kust neid välja antakse alles vastava nõudmise korral.

Aasta jooksul on üliõpilaskonna lugemislauast varastatud ära 500 krooni eest ajakirju. „M. Hääl“ nr. 37 — 1938.

NEW YORGI AVALIK RAAMATUKOGU

„Bulletin of the New York Public Library“ 1938. a. märtsi numbris on avaldatud aruanne suurima maailma avaliku raamatukogu — New Yorgi Avaliku Raamatukogu (New York Public Library) tegevusest 1937. a. Siit selgub, et sellel on 47 haruraamatukogu, 11 laenu-tamispunkti, muusika-raamatukogu, pimedate raamatukogu, rändkogud autodel ja et see sisaldab kogusummas 3.957.988 köidet, millest pearaamatukogus 2½ miljonit ja harukogudes 1.300.000 köidet.

New Yorgi Avalikust Raamatukogust oma koostiselt suuremad on ainult rahvusraamatukogud maailmas, kuid need on teadusliku iseloomuga, nagu Pariisi Rahvusraamatukogu, Briti Muuseumi kogu Londonis ja Leningradi ning Moskva avalikud raamatukogud, kui ka Kongressi raamatukogu (Library of Congress) Washingtonis.

Üldine juurdekasv 1937. a. oli üle $\frac{1}{2}$ miljoni köite. Sellest saabus annetustena pearaamatukogusse 95.839 raamatut ja 162.475 brošüüri, haruraamatukogudesse 11,749 raamatut ja 68.222 brošüüri. Osteti pearaamatukogusse 36,393 raamatut ja 32.212 brošüüri, harukogudesse aga tervelt 158,734 raamatut.

Pearaamatukogu sissetulekud küündisid 1937. a. 1.480.000 dollarini, millest palkadeks läks 1.061.000 dollarit, kuna haruraamatukogude sissetulekud olid 1.550.000 dollarit, millest New Yorgi linnavalitsus andis 1.437.000 dollarit. Ametnikke leidub kogusummas 1605, neist pearaamatukogus 702 ja haruraamatukogudes 903. Pearaamatukogu külastasid 1937. a. jooksul 2.108.000 isikut, kes kasutasid 4.312.649 teost; haruraamatukogudes loeti samal ajal 10.491.170 teost, lisaks neile käis lugemissaalis 9.891.710 inimest.

Teadusaladest kasutati kõige rohkem — majandusteaduslikku kirjandust 323.507 köidet, siis üldteoseid — 156.731, haruraamatukogudes aga esmajoonelise ilukirjandust 50,9%, sellejärele sotsioloogiat — 8,3%.

RAAMATUTE HAIGLA.

Mõne nädala eest avas Itaalia haridusminister Roomas instituudi, mis hakkab tegelema haigustega, millede all kannatavad raamatud.

Raamatud põevad õige palju haigusi: neile tekivad kas seened või neid hävitavad putukad ja ussid. Sama meelsasti valivad paberimassi eluasemeks teatud bakterid. On olemas paberisorte, mis kannatavad tugeva oksüdeerumise all, kusjuures lehtedele tulevad suured rooste- ja hallitusplekid.

Kuna haigused tabavad eriti just kalleid raamatuid, oli raamatupatoloogia-instituudi avamine hädavajalik. Mainitud itaalia instituut on esimene sellelaadne riiklik ettevõtte, kuna seni tegelesid raamatute-haigustega ainult üksikud eriteadlased omal algatusel.

„Rahvaleht“ nr. 116 1938.

MIDA LOEB PRAHA

Praha linnaraamatukogu ühes 49 harukoguga evib tänapäeval 262 tööjõudu: ametnikke, raamatukõitjaid, teenijaid, autojuhte ja muud personaali. Raamatukogu ise jaguneb laenukoguks, lugemistoaks ja uurimissaaliks, mida kasutavad peamiselt üliõpilased. Peale mainitute on raamatukogus veel ajalehtede lugemissaal, lasteraamatukogu ja saksa omavalitsusraamatukogu, kõik kokku moodustades hiigelettevõtte.

Pealinn annab lugejate kasutusse 630.000 köidet, neist on 370.000 Mariánské námestil keskraamatukogus. Peale selle omab omavalitsusraamatukogu eeskujuliku pimedateraamatukogu, samuti iseseisva muusikaosakonna, n. n. „Smetana-raamatukogu“, mis on suurim sel-

lejaadiline terves Kesk-Euroopas, Kuna laenutus isikuile, kel on kuus tulusid kč. 1200, toimub tasuta, abielusolevatele isikuile 1800 kč. ületava kuusissetulekuga aga 20-hellarilise tasu eest kõitelt (ühekorrdse kautsjoniga kč. 10.— suuruses summas), siis kasvab üha keskraamatukogu lugejate arv.

Väike arvuline ülevaade võimaldab tutvumist selle suure kultuurilise ettevõttega!

1937. a. oli raamatukogul 864.797 lugejat, kes laenasid 2.091.860 köidet, Keskraamatukogule langeb sellest arvust 284.812 laenajat 591.679 laenatud köitega.

Suurim osa laenutusist langeb ilukirjandusele.

„Kaunis raamat“ sammub 496.192 köitega (keskraamatukogu andmed) esirinnas, sellele järgneb teaduslik kirjandus 95.487 köitega, milliseist omakorda suurima protsendi moodustab ajalooline kirjandus (ajalugu, elulood, mälestused); järgnevad maateaduslikud raamatud (reisikirjeldused), filosoofia (usuteadus), edasi tehnika, poliitika ja rahvamajandus.

Enim loetakse tavaliselt jaanuaris, mil laenutati 209.706 raamatut, vähim juulis ja augustis, mil arv langeb poole võrra. Seega langeb ühele Praha elanikule ümmarguselt 3 köidet. Raamatute tagavara oli 616.811 köidet. Lugejaist oli: mehi 68,6%, naisi 31,4%; meeste seas oli vabakutselisi 7,3%, ametnikke 28,2%, töölisi ja teenijaid 24,4%, üliõpilasi 8,6%, naiste seas 13% iseseisva kutsega, majapidamises tegutsevaid 18,4%.

Lugemistuba, milles võimaldatakse ajakirjade lugemist ja millele lisandub käsiraamatukogu, külastas 125.315 isikut, harukogude lugemistube külastasid 80.531 lugejat. Lasteraamatukogus käis 49.809 lugejat, kes laenasid kojuviimiseks 44.724 köidet. Harukogudes käis 108.926 last, kellele laenutati 102.292 lasteraamatut.

Viimasel ajal langeb tuntavalt ajalooliste raamatute laenutuste arv, samuti huvitavad lugejaid vähe Maailmasõda käsitavad teosed. Seevastu loetakse väga palju h u m o r i s t l i k k u kirjandust.

Tuntud autoreist olid meelsaimini loetud: Čapek, Pujmanová, Žák, Olbracht, Buck, Romain, Poláček, Chevalier, Knap, Hostovsky, Neff, Coolen, Földes, Munthe, Morávek. Ka on väga otsitud poliitiline kirjandus. Erialalisest teoseist küsiti enim Masaryki tervet loomingu, Čapeki kõnelusi Masarykiga, Bata't, Gunther'it, de Kruiif'd, Carrel'i. Laiemad lugejate massid jagunevad peamiselt kahte elementaarsete lugemishuvidega leeri, — ühed nõuavad seikluskirjandust (mehed), teised romaanisisulisi raamatuid (naised).

RAAMATUKOGU LÄHEB OKSJONILE.

Kuressaare Eesti Seltsi osakond Salme vallas on teovõimsate juhtide puudusel juba mitu aastat tagasi lõpetanud tegevuse. Kuna aga majanduslikud vahekorrad peaseltsi ja haruseltsi vahel on likvideerimata, ei saa likvideerimiskomisjon oma tööd lõpetada. Seetõttu seisab kasutamata ka Salme osakonna suur raamatukogu. Nüüd on „Noor-Eesti“ ja teised kirjastused annud kohtupristavi kätte täitelehed raamatukogu oksjonilelaskmiseks seltsi võlgade katteks.

„Rahvaleht“ nr. 123 — 1938.

NOORED JA RAAMATUKOGUD.

Paljude noorte esimene kokkupuude raamatukoguga toimub juba enne ametliku kooliaja algust ühel või teisel viisil. Noori saadavad raamatukogusse endi raamatuid viima vanemad inimesed, ja nii ongi noorel kontakt loodud raamatukoguga. Säärasel väikesel tähtsuseta sündmusel võib noore elus olla määrav tähtsus, olenevalt muidugi noorest endast, kui suurelt ta hiljem sõprub raamatutega ja raamatute pärast ka raamatukogudega.

Teine kindel kokkupuude raamatukoguga sünnib noorel algkoolis. Siin pea iga noor laenab agaralt raamatuid kooli kogust, — seda sunnib teda tegema juba teiste kaasõpilaste ind ja väljapaistev huvi raamatute laenutamisel, missugune asjaolu iseäranis kujukalt paistab välja, kui klass tervikuna laenab raamatuid ühel ajal.

Millise huvi ja kärsitusega ootavad noored koolis järgmist raamatute laenutamise päeva, laenates vahepeal raamatuid vastamisi endi vahel!

Hiljem, kui koolis antakse kirjutada mõni referaat või väiksem uurimus, tuleb noorel paratamatult otsida vastavaid kõiteid raamatukogudest.

Umbes samale ajale langeb ka paljudel noortel kirglik huvi ilukirjanduse vastu, kus loetakse päris palju. Lühema aja vältel tutvutakse tähtsamate maailmakirjanduse tipp-teostega, kuid ilma suurema valikuta loetakse ka kõike kättesaadavat. Siin jõuab noor punktile, kus ta otsustavalt peaks tarvitama raamatukoguhoidja abi või tegema valikut, mida lugeda. Neis aastais on noor aga kärsitu valikuks mingisuguse meetodi või soovitusel järgi, pigem teostub siin alati juhuslik valik. Siin oleks kohane õpetajal juhtivalt mõjutada noorte kujunemis-suunda.

Peetagu silmas seda noortele tähtsat ja tõhusat endaarendamise vahendit, nagu seda on raamatukogu, ja tunnustagem seda kui üht vahendit noorte kasvatuses teadlikeks riigikodanikeks.

Jaan Nael.

RAAMATUKOGUNDUSE KONGRESSI

korraldas Eesti Haridusliit 11. septembril Tallinnas, kus peale E. V e n d e r i avasõna esines pikema referaadiga vabaharidustöö nõunik A. L e i n j ä r v teemal „Avalike raamatukogude praegusest seisukorrast“. Referent valgustas statistiliste andmete põhjal üksikasjaliselt meie avalike raamatukogude seisukorda ja avaldas arvamist, et tuleks asuda valdade ja hiljem ka maakondlike keskraamatukogude loomisega.

Sellele järgnes Tallinna Keskraamatukogu juhataja A. S i b u l a referaat „Ülevaade avalike raamatukogude korraldamisest välismaal“. Kõneleja valgustas vabatahtlikku ja kohustuslikku raamatukogu ülalpidamise põhimõtet ja selgitas demokraatlike ja autoritaarsete maade suhtumist raamatukogudesse.

Lõpuks refereeris Eesti Haridusliidu nõunik L. S o o n b e r g teemal „Eesti Haridusliidu ülesandeid raamatukogunduse arendamisel“,

nähes neid ülesandeid eeskätt nõuandes raamatukoguhoidjaile ja propagandas raamatukogude kasuks.

Kõnelele järgnesid läbirääkimised, kus rohkesti sõna võeti.

Koos oli 60 inimese ümber.

IGASSE VALDA ÜKS RAAMATUKOGU.

Saaremaal jõudis lõpule avalike raamatukogude revideerimine, mis tõi ilmsiks mõningaid puudusi raamatukogude tegevuses. Peale selle ilmnes, et mõned raamatukogud on liiga väikesed ega suuda raamatute vähese arvu tõttu rahuldada tarvitajaskonna vajadusi. Seepärast asus maavalitsus seisukohale, et igas vallas oleks ainult üks avalik raamatukogu. Seega muutuksid raamatukogud suuremaiks ja elujõulisemaiks ning võiksid valla kaugemais nurkades avada osakondi. Raamatud, mis ühes osakonnas juba läbi loetud, läheksid edasi teise osakonda. Seega ei jääks ühes ringkonnas läbi loetud raamatud kasutamatuks seisma, mis väikeste raamatukogude juures on paratamatu.

„Uus Eesti“ nr. 326 — 1938.

RAAMATUKOGUHOIDJAD, PIDAGE SILMAS TÜHJAKS- JÄÄVAID VALLAMAJU.

Valdade reformi teostudes jääb vabaks üle 100 vallamaja. Loomulikult kaaluvad vastavad vallavalitsused, mis peale hakata tühjaksjäävate vallamajadega. Seda peaksid kohalikud raamatukoguhoidjad silmas pidama ja katsuma saada oma kogule tühjaksjäävas vallamajas kohasemaid ruume. Üldiselt on meie avalike raamatukogude ruumid viletsad ja nüüd, kus avaneb soodus võimalus paremate saamiseks, tuleks raamatukoguhoidjail enestel energiliselt tegutseda. Pakkuma paremaid ruume tuleb vaevalt keegi.

SOOME RAAMATUKOGUHOIDJATE KÜLASKÄIK.

Reedel, 9. septembril s. a. saabus üle 20 raamatukoguhoidja Soome teaduslikest raamatukogudest Eestisse, et tutvuda eesti raamatukogudega. Tuntumaist külalistest olgu mainitud eduskunna raamatukogu juhataja ja Soome teaduslike raamatukogude ühingu esimees dr. A. H. Bergholm, Turu ülikooli raamatukogu juhataja kirjanik V. Kilpi, Turu rootsi akadeemia raamatukogu juhataja mag. E. Holmberg, kaitseväe peastaabi raamatukogu juhataja mag. E. Olsoni, Jyväskylä Pedagoogilise Ülikooli raamatukogu juhataja mag. V. Appelqvist ja mag. E. Nivanka Helsingi Ülikooli raamatukogust.

Külalisi sadamas vastu võtmas oli koguke Tallinna raamatukoguhoidjaid ja arhivaare. Kõigepealt juhatati külalised võõraste-majja ja hiljem koguneti „Harju“ kohvikusse, kus külalistele pakuti kohvi. Vastuvõtjate nimel tervitas külalisi soomekeelse kõnega Riigi-raamatukogu juhataja G. Ney.

Siis siirduti Tallinna raekotta ja linnaarhiivi, kus oli korraldatud Soomet puudutavate arhivaalide näitus, mis nähtavasti külalis-

tele rohkesti huvi pakkus. Edasi tutvuneti Niguliste kiriku ja Tallinna Linna Keskraamatukoguga.

Õhtul oli „Estonias“ soome ja eesti raamatukoguhoidjate ühine koosviibimine, kus peeti kõnesid ja sõlmiti lähemaid sidemeid.

Järgmisel päeval külalised tutvunesid Toompea, Riigikogu hoone, Riigiraamatukogu, Toomkiriku, Eestimaa Kirjanduse Ühingu ja Sõjaväe Staabi raamatukoguga.

Lõunavaheaja järele sõideti autobuses Kosele Ajakirjanike Kodusse, kus külalistele pakuti kohvi. Siis külastati Punase Risti vabaõhu kooli, viibiti Piritä rannal ja tutvuneti kloostri varemetega.

Õhtul sõitsid külalised Tartu, kus neid vastu võtsid sealsed raamatukoguhoidjad eesotsas ülikooli raamatukogu juhataja Fr. P u k s o o g a.

Siin külalised kõigepealt tutvunesid ülikooli raamatukoguga, siirdusid Tartumaa Kaitseliidu Maleva paraadile ja sealt Raadi mõisa Eesti Rahva Muuseumi.

Peale lõunat oli külalistele kohv Tartu linnapea kindral A. Tõnissoni poolt Grand-Hotellis. Siis tutvuneti veel Eesti Rahva Muuseumi Arhiivraamatukogu, Eesti Bibliograafia Asutise ja Eesti Kultuuriloolise Arhiiviga. Sellele järgnes õhtusöök üliõpilasmajas, kus peeti vastastikku kõnesid.

Esmaspäeva hommikul jõudsid külalised Tallinna tagasi ja lahkusid siit hommikuse laevaga.

DESINFEKTSIOONI-KAPP.

Kuigi on kindlaks tehtud, et nakkushaiguste edasiandmist raamatute kaudu peaaegu üldse ei ole, on hirm selle ees siiski väga suur. Kui on mõni raamat olnud perekonnas, kus ta ei olnud päris kindel nakkushaiguste eest, siis on ikkagi parem — kas või enese rahustamiseks — nakkusohu vastu samme astuda. Kindel abinõu selleks on päike. Et aga seda alati käepärast pole, on hea, kui raamatukogus on olemas väike desinfektsiooni-kapp.

See kapp on ehitatud 2 sm paksusest lauast ja tappidega kokku pandud. Sisemised mõõdud on : kõrgus — 51 sm, laius — 49 sm, sügavus — 19 sm. Keset kappi asetseb liistudel 1 sm paksune riul. Kapi selg on tehtud 7 sm (!) paksusest vineerist ja valtsidesse lastud. Üks on tehtud valtsiga ja selja materjalist „villungiga“. Arusaadavalt peab kapp olema tihe ja tema sees ei tohi olla metalloosi. Seestpoolt ta peab olema värvitud, väljastpoolt peitsitud või värvitud. Sulgemiseks võib kasutada pööra, riivi või lukku.

Kapp mahutab harilikke raamatuid kaheksa. Suurema formaadi korral tuleb laudu välja võtta. Kummalegi korrale asetatakse 4 raamatut nelja kolmekandilise, 1½ sm paksuse liistu peale, igale liistupaarile kaks raamatut. Raamatud toetuvad liistudele kaante servadega ja peavad sealjuures olema võimalikult lahti. Desinfektsiooniks tarvitatakse formaliin-tablette. Need asetatakse raamatute alla laiali, kumbagi ruumi kuus. Desinfitseeritavad raamatud peavad kapis seisma 2—3 päeva harilikus toasoojuses.

Kui raamatuid desinfitseerimiseks enam pole, siis pannakse formaliin-tabletid tagasi pudelisse kuni järgmise tarvitamiseni. Soovitatav on tablette võimalikult vähe puudutada ja ainult pintsetiga tõsta. Soovi korral võib raamatuid kappi ka riputada. Siis aga peab kapp olema kõrgem.

Desinfektsioon formaliiniga mõjub ainult pisikutele. On aga raamatutesse tekkinud putukaid — peamiselt *Anobium striatum*, kes rikub just raamatute nahk-selgi, — siis on nende tõrjeks kõige mõjuvam vahend tetrakloormetaan (bensinoform). Kirjeldatud kapi mahu kohta kulub umbes 90 sm³ tetrakloormetaani. Vedelik jaotatakse kuuele alustassile. Raamatud asetatakse kahele kolmekandilisele liistule, mis on veidi paksemad alustassidest. Liistud asetatakse riivile ja kapi põhjale paralleelselt kapi taguseinaga ja tassid — ä 3 — nende vahele. Juhul, kui putukad on ainult raamatu seljas, asetatakse raamatud liistudele nagu harilikult riivlisse.

Kappi jäävad raamatud hariliku toasoojuse juures vähemalt neljaks päevaks. Bok og Bibliotek nr. 6 — 1937.

KA NIIVIISI TÄIENDATAKSE OMA RAAMATUKOGU!

Tartu täienduskursustel olid kursuslastel-õpetajatel kasutada rikkalikult sisustatud lugemistoad. Nende ukse juures oli küll korrapidaja, kes pidi jälgima, et kõrvalised isikud ei pääseks lugemistuppa. Sees aga erilist järelevalvet ei olnud. Raamatute kasutamise kohta oli antud juhiseid kursuste bületäänis — „Teadetes“ nr. 1, kus p. 9-ndas oli päris selgesti trükitud, et raamatuid ja ajakirju ei tohi lugemistoast kaasa võtta. Polnud ühtki põhjust karta, et kursuslased seda nõuet ei täida. Kursuste lõppedes siiski selgus, et 7 saksakeelset raamatut on „kaasa võetud“. Algul peeti seda asja palja korrarikkumisena ja „õp. Lehe“ kaudu paluti raamatud tagasi saata. Seni aga ei ole ühtki „laenatud“ raamatut tagasi toodud.

Et kursuste ruumidesse „raamatuhuvilised“ kõrvalised isikud vaevalt võisid pääseda, siis ei jää teist oletust, kui see, et raamatute äraviijaks oli keegi kursuslastest, s. o. õpetaja! Kahju küll, et õpetajaskonna ühisüritusilgi sääraseid asju võib juhtuda!

„Õpetajate Leht“ nr. 49 — 1938.

SOOME RAAMATUKOGUDEST 1937. AASTAL.

Kokkuvõtte järgi, mis avaldatud „Kansanvalistus ja Kirjastolehti“ nr. 7 s. a., töötas Soomes 1937. a. 2358 raamatukogu ja laenuuspunkti. Neil oli 2.089.805 köidet, 356.060 laenajat ja laenutasid 4.806.931 köidet. Kogude arv on võrreldes eelmise aastaga kasvanud 145 kogu võrra, kuid laenusus on langenud üle 100.555 köite. Kulude kohta 1937. aastal puudub veel ülevaade. 1936. aastal olid kulud 60.291.671 Soome marka. Eelmise aastaga võrreldes on kulutused raamatukogudele tõusnud 2.700.000 Soome marga võrra.

PÕLLUMAJANDUSLIK KIRJASTUSÜHISUS

TALLINN, PÄRNU MNT. 6—2, telefon 454-70

Arveraamatute, paberi- ja kantseleitarvete müük. Tellimiste vastuvõtmine nii eesti kui ka välismaa raamatuile ja ajakirjadele.

TRÜKITÖÖDE VALMISTAMINE.

RAAMATUKOGUDELE

soodsamaks tellimiskohaks nii kodu — kui välismaa RAAMATUTELE ja ajakirjadele on

Põllumajanduslik Kirjastusühisus

Aasta vahetusel ärge unustage vajalikkude ajakirjade ja ajalehtede tellimist uuendamast meie kaudu.

KÕITEKODA Ü. ERM

ILU- JA KOGUKÕITED
KÕITED KULDTRUKIGA
KONTORIRAAMATUD
KONTORITARBED jne.

TÖÖ KIIRE JA KORRALIK.

Telefon 435-56. Viru tän. 2. TALLINN.

PE $\frac{A}{866}$ 1, 58, 7/4

Kes

hindab hääd teenimist ja kaupa, see
ostab

K-m. **Jüri Kodres'elt**

Tallinn, Viru 3, tel. 478-60

Rikkalik valik paberikaupadest, kirju-
tus- ja joonistustarvetest.

Kingitusesemed

nahktööd, lauagarnituurid, albumid jne.

Ajakirja

„RAAMATUKOGU“

tellimisi võetakse vastu 1939. aastaks.

Aastakäigu hind kr. 1.50.

Ilmub 2—4 korda aastas.

Toimetus palub raamatukoguhoidjaid saata ajakirjale kaas-
tööd järgmise numbriga jaoks.

On veel saadaval „Raamatukogu“ vanemaid aastakäike:
I aastakäik 50 senti, II, III, V, VI aastakäik ä 1 kroon,
VII aastakäik kr. 1.50 (nr. 4).

Liikmeile ja raamatukogudele 20% hinnaalandus. Ühin-
gult on võimalik tellida ka raamatukogude rakendusmaterjale:
lugejakaarte, raamatukaarte ja kataloogikaarte ä 100 t. 65 s.,
kataloogi värvilisi vahekaarte (1,5 senti tükk), üldnimestiku
lehti 1 pgn. — 4 lk. ä 3 senti, kuupäevatempleid ühes numbril-
tega, hind 6 kr. üks komplekt, ilma saatekuludeta.

Ühingu asukohaks on Tallinn, Vabaduse puiestee 4. Posti
jooksuv arte nr. 546. Samast saab tellida ühingu kirjastusel
ilmunud kirjandust.

Trükitud Eesti Ühistrükikojas, Tallinnas 20. detsembril 1938.